

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

RYTMIK OCH RÖRELSE

En praktisk undersökning kring barns samspel.

Elin Johansson
Eva-Maria Nilsson

LAU 350

Handledare: Ann-Marie Dahlgren-Webster

Examinator: Kristina Ahlberg

Rapportnummer: HT05-2611-042

Abstrakt

Arbetets art:	Examensarbete inom allmänt utbildningsområde, 10p
Institution:	Institutionen för pedagogik och didaktik
Antal sidor:	31
Titel:	Rytmik och rörelse – en praktisk undersökning kring barns samspel
Författare:	Elin Johansson och Eva-Maria Nilsson
Handledare:	Ann-Marie Dahlgren-Webster
Examinator:	Kristina Ahlberg
Rapportnummer:	HT05-2611-042

Bakgrund

Vi vill lyfta vikten av skapande ämnen i förskolan och har därför valt att undersöka rytmik och rörelse. Vi tycker det är viktigt att barn får använda sig av alla sina sinnen i sitt lärande, eftersom alla är olika och lär på olika sätt. Vi anser att man som pedagog kan nå ut till fler elever och fånga deras intresse och bejaka deras kreativitet och fantasi genom skapande ämnen. Genom detta arbete tror vi att våra kunskaper kring rytmik, rörelse och barns sociala samspel fördjupas.

Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka om socialt samspel, som en del av social kompetens, utvecklas mellan förskolebarn genom att vi som pedagoger använder rytmik och rörelse som metod.

Frågeställningar

- Vad är rytmik?
- Vad är socialt samspel?
- Hur samspelar barnen kroppsligt och verbalt under de rytmik- och rörelsepass som vi tillsammans med dem genomför i undersökningen? Vad blir synligt vid observationerna?

Metod

Vi har genomfört fyra rytmik- och rörelsepass tillsammans med en grupp på tolv barn i åldrarna fyra till fem år på en förskola. Vår undersökning är en kvalitativ undersökning, där vi genom observationer har betraktat barns samspel under dessa pass. Observationerna har vi gjort både på plats, i form av löpande anteckningar, och med hjälp av en videokamera. Det inspelade materialet tittade vi på i efterhand för att få djupare inblick i barnens samspel. När vi analyserade materialet utgick vi ifrån: *Hur samspelar barnen med kroppsspråket? Hur samspelar barnen verbalt? Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?* Vi har även använt oss av litteratur som behandlar rytmik, rörelse och socialt samspel.

Resultat

Vi ser att barns sociala kompetens och medmänsklighet utvecklas genom rytmik. Barnen som vi har arbetat med har gett uttryck för den sociala kompetensen genom att visa hänsyn och respekt i gruppen och vi ser att de lär av varandra i samspelet. Rytmik är ett arbetssätt där hela barnet engageras via lek och rörelse, med musik och med kroppen. I rytmiken bearbetar barnet även sina intryck genom att få uttrycka sig genom sång, rörelse och gestaltning. Det sociala samspelet handlar om konsten att kunna umgås med andra människor. Under våra rytmik- och rörelsepass tillsammans med barnen kunde vi se att de tog intryck av varandras rörelser och härmades, de tog hänsyn till varandra och lämnade utrymme för varandra. Barnen visade respekt gentemot kompisarna, hade ögonkontakt och lyssnade på varandra.

Diskussion

Som pedagoger skall vi sträva efter att barn ska få använda sig av alla sina sinnen och uttrycka sig genom skapande ämnen såsom rytmik, drama, musik och bild. Vi ser detta arbetssätt som en bra hjälp på vägen. Genom vår undersökning har vi ökat våra insikter i att barn lär i samspel med varandra. Detta är grundläggande tankar som kommer att genomsyra vårt arbete och vår planering av verksamheten som lärare för yngre åldrar.

Sökord

Rytmik
Rörelse
Social kompetens
Sociokulturellt perspektiv
Samspel

Förord

Vi som har utfört detta arbete är två studenter på Lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet. Våra inriktningar är mot de tidigare åren i förskola och skola. Vid genomförandet av arbetet kring barns samspel under rytmik- och rörelsepass har vi arbetat tillsammans största delen av tiden. Det som vi delade upp var läsning av litteratur. Det gjorde vi delvis var och en för sig. På grund av tidsbrist delade vi även upp en del av skrivandet av diskussion och litteratur, men valet av innehåll och diskussion står vi båda för eftersom vi har gått igenom all text tillsammans. Det har varit en intensiv, men givande process.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	2
2.1 Frågeställningar	2
3. Litteraturgenomgång	3
3.1 Rytmiakens historia.....	3
3.2 Vad är rytmik?.....	3
3.2.1 Rum, tid, kraft och form.....	4
3.3 Planering av rytmik	5
3.4 Piagets teori om barns utveckling	6
3.5 Vygotskijs teori om barns utveckling och sociokulturellt perspektiv	7
3.6 Sinnena.....	8
3.7 Motorisk utveckling	9
3.8 Socialt samspel – ett led i social kompetens	10
4. Metod.....	12
4.1 Materialinsamlingsmetoder	12
4.2 Urval.....	13
4.3 Genomförande	13
4.4 Tillförlitlighet	15
5. Resultat.....	16
5.1 Resultat av observationer, pass 2	16
5.2 Resultat av videoobservationer, pass 2	16
5.2.1 Analys av pass 2	17
5.3 Resultat av observationer, pass 3	18
5.4 Resultat av videoobservationer, pass 3	18
5.4.1 Analys av pass 3	19
5.5 Resultat av observationer, pass 4	20
5.6 Resultat av videoobservationer, pass 4	21
5.6.1 Analys av pass 4	22
5.7 Slutsats	23
5.7.1 Vad är rytmik?.....	23
5.7.2 Vad är socialt samspel?	23
5.7.3 Hur samspelar barnen kroppsligt och verbalt under de rytmik- och rörelsepass som vi tillsammans med dem genomför i undersökningen? Vad blir synligt vid observationerna?	23
6. Diskussion	25
6.1 Förslag till fortsatt forskning.....	29
7. Referenser	30

Bilagor 1-5

1. Inledning

Vi har alltid haft intresse för skapande och praktiska ämnen, såsom musik, rytmik, drama och bild. Vi är säkra på att vi i vår kommande yrkesroll kommer att använda oss av skapande ämnen i arbetet med yngre barn i förskola och i skola. Något som vi anser vara viktigt är att barn får använda sig av alla sina sinnen i sitt lärande, eftersom alla är olika och lär på olika sätt. Vi anser att man som pedagog kan nå ut till fler elever och fånga deras intresse och bejaka deras kreativitet och fantasi genom skapande ämnen.

Båda två vill lyfta vikten av skapande ämnen i förskolan och vi har därför valt att undersöka rytmik och rörelse. Även i Läroplanen för förskolan, (Lpfö 98) lyfts vikten av skapande ämnen:

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama.

I början av vår tankeprocess tänkte vi att vi ville skriva och undersöka något om sagor, berättelser, drama, musik eller rytmik. Vi ville även göra något praktiskt ute i verksamheten tillsammans med barnen, något som kunde undersökas.

Vikten av att använda alla sinnen tycker vi är av stor betydelse, t.ex. att barn skall få uppleva, se, höra och känna för att lära sig och utvecklas till självständiga och trygga individer. Vi talade om hur viktig dialogen är för lärandet och om vikten av att få utbyta erfarenheter. Under vår lärarutbildning har vi talat mycket om hur viktigt det sociala samspelet är för att man skall kunna fungera i grupp men även som individ. Detta ser vi som ett viktigt uppdrag i vår kommande yrkesroll och i Lpfö 98, står det att förskolan skall stimulera och utveckla barnens sociala och kommunikativa kompetens. Vidare står det att vi som pedagoger har i uppdrag att stimulera barnen till att utveckla förmågan att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter.

Efter våra diskussioner kring ämnesval fastnade vi för rytmik och social kompetens, som vi båda känner starkt för. Utifrån dessa två områden skapade vi vår undersökning och metoder kring den. När vi bläddrade i litteraturen fann vi dessa visa ord som vi ansåg vara väldigt träffande vad gäller våra tankar. Citatet här nedan har följt oss genom hela vår process med arbetet:

Barn som rör på sig arbetar med alla sina sinnen. Barn som använder alla sina sinnen kan också kommunicera bättre. Barn som kan kommunicera kan också känna för och värna om sina medmänniskor. (Engelholm, 1993:3)

Genom detta arbete tror vi att våra kunskaper kring rytmik, rörelse och barns sociala samspel fördjupas. Vi tror att detta även kan vara ett sätt att öppna andra människors ögon och skapa ett större intresse kring skapande ämnen, speciellt vad gäller rytmik och rörelse. Vi tycker att dessa ämnen får på tok för lite uppmärksamhet.

2. Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka om socialt samspel, som en del av social kompetens, utvecklas mellan förskolebarn genom att vi som pedagoger använder rytmik och rörelse som metod.

2.1 Frågeställningar

- Vad är rytmik?
- Vad är socialt samspel?
- Hur samspelar barnen kroppsligt och verbalt under de rytmik- och rörelsepass som vi tillsammans med dem genomför i undersökningen? Vad blir synligt vid observationerna?

3. Litteraturgenomgång

Inledningsvis tar vi upp rytmikens historia, därefter beskriver vi vad rytmik är och planering av rytmik. Vi tar vidare upp teorier om barns utveckling, sinnen, motorisk utveckling och vi avslutar litteraturgenomgången med en genomgång av socialt samspel - som ett led i social kompetens.

3.1 Rytmiakens historia

Ann Granberg (1994) är utbildad förskollärare från Stockholm och har skrivit om småbarnsrytmik. Hon beskriver att ordet *rytm* betyder takt eller tidsmätt och att det kommer ifrån grekiskan. Man kan beskriva det som regelbundet upprepade skeenden. Gerda Von Bülow (1972) som beskriver ordet rytmik och hur det används i flera olika sammanhang, har bland annat skrivit om RMU, *Rytmask Musikalisk Uppfostran*.

Rytmik används både praktiskt och teoretiskt: som beteckning på gymnastik- och rörelsesystem, som begrepp för det rytmiska elementet i musiken och som beteckning för en uppfostringsmetod, som för samman rörelse och musik. Detta menar Von Bülow (1972). Rytmiaken har funnits som bildningsform sedan 1800-talets början. Begreppet rytmik används också när det talas om den undervisningsform, som har utvecklats ur den rytmiska gymnastiken som Émile Jaques-Dalcroze (1865-1950) skapat. Jaques-Dalcroze verkade som lärare vid konservatoriet i Genève och arbetade även som kompositör, diktare, scenograf och författare.

Musikskapande och kroppsrörelser hänger ihop menar Jaques-Dalcroze, enligt Granberg (1994). Hon berättar att Jaques-Dalcroze skapade en metod som innebär hur man tillägnar sig rytmiklära genom rörelse. Han menade även att individen blir mer medveten om sig själv, både fysiskt och psykiskt, genom rytmik.

RMU används som ett samlat namn för arbetssättet, som har sin grund i Jaques-Dalcrozés idéer och tankar, av Von Bülow (1972). Genom Jaques-Dalcrozés idé kom rörelsens användningsområde att spela en ny roll. Von Bülow menar att dagens rytmikpedagoger har utvecklat Jaques-Dalcrozés tankar om musik och rörelse till att använda i sina verksamheter.

3.2 Vad är rytmik?

Från början var rytmik tänkt som vi tidigare nämnt, som en pedagogisk metod för rytmiklära och musikaliska begrepp, men Granberg (1994) trycker på att det idag är mer än så. Hon beskriver rytmik som ett arbetssätt där hela barnet engageras via lek och rörelse med musik och med kroppen. Genom rytmik får man uppleva bl.a. glädjen med musik och rörelse, sin egen kropps möjligheter och begränsningar, men även rytm och puls. Granberg menar att hela barnet utvecklas och dess trygghet som individ stärks genom rytmik och rörelse. Hon beskriver det som en helhetspedagogik där barnet utvecklas socialt, känslomässigt, musikaliskt, estetiskt, motoriskt och kommunikativt. Även Von Bülow (1972) anser att barn genom den rytmiska metoden kan utveckla sitt språk, sin motorik och sin personlighet så som uppmärksamhet, kreativitet, reaktion och samarbete.

När Granberg (1994) beskriver arbetet med rytmik menar hon att det inte behöver vara något som är komplicerat, utan att rytmik ryms i den dagliga verksamheten i förskolan. Det kan vara sång utan rörelser, sång med rörelser, fingerlekar, rörelselekar, rim och ramsor mm.

En verksam rytmikpedagog vid Göteborgs Universitet vid namn Ann-Marie Engelholm (1998), menar att rytmiken har som syfte och blir som en hjälp att bearbeta våra intryck i form av olika slags uttryck. Med uttryck menas till exempel rörelse, sång, gestaltning mm. Barns sociala kompetens och medmänsklighet utvecklas om de får arbeta med uttryck genom rytmik. Att skärpa och utveckla alla våra sinnen är därför ett av rytmikens syften, enligt Engelholm. Hon menar att det är genom sinnena som vi tar emot och får intryck från det som händer med oss och kring oss i vår omvärld.

Rytmik bidrar till att man på sikt får en lyhörd och känslig grupp, speciellt om man arbetar med övningar som tränar barnens sinnen, berättar Engelholm (1998). Hon menar också att man som pedagog måste vara beredd på att man inte kan se alla framsteg hos barnen med en gång. Att utveckling har skett kan visa sig långt senare.

Det finns ett tydligt samband mellan känslomässig och motorisk utveckling samt intellektuell utveckling, uttrycker Granberg (1994). Barn lär genom att uppleva och göra saker med kroppen. Hon menar att rytmik är en form av lek och att det är genom lek barn lär sig. En betydande del av barns fysiska och psykiska utveckling sker genom lek. Individerna, gruppen och samspelet mellan barn utvecklas och stärks när barn leker. De tränar då också sin kroppsfärdigheter utan att tänka på det.

Om barnets rörelseaktiviteter begränsas kan den fysiska och intellektuella utvecklingen hämmas, barnet kan till och med växa långsammare. (Granberg, 1994:17)

Gymnastikdirektör och högskoleadjunkt i rörelse, vid namn Gunilla Dessen (1990), vid Högskolan för lärarutbildning i Stockholm menar att rörelselekar är bra för den fysiska hälsan, men även för den fysiska utvecklingen. Likt Granberg och Engelholm anser även Dessen att det också hänger ihop med att barns sociala kompetens utvecklas, det emotionella utvecklas och det kognitiva, det vill säga förmågan att förvärva och använda kunskap, utvecklas.

Lek är alltid rörelse... Barnet rör sig för att kunna leka. Leken är alltid en handling och till det krävs det motorik. Lek är alltid glädje. (Östman & Feldtman, 1991:41)

Tidigare gymnastikledaren och förskolläraren Britt-Marie Mellberg (1993), som numera är förskolechef i Stockholm, skriver om rytmik som rörelselek och att det sociala samspelet utvecklas genom detta. Hon menar att barn som använder kroppen får erfarenhet och kännedom om sin kropp och sig själva. All information som barnet får om sin kropp, ger det upplevelser om sig själv som individ. I rörelseleken skapas trygghet och självkänsla och de olika individerna utvecklar färdigheter tillsammans.

3.2.1 Rum, tid, kraft och form

Rytmiken definieras av Von Bülow (1972) bl.a. som ett medvetet användande av de fyra begreppen rum, tid, kraft och form. Även Engelholm (1993) använder sig av dessa begrepp för en beskrivning av rytmik och det är hennes definition vi tittar lite närmare på här nedan.

Rum - Rumsuppfattning innebär att barnen bekantar sig med rummet genom alla sina sinnen. De lär känna höjd, bredd, djup, mörker, ljus, ljud och rörelse i rummet. Detta kan göras genom att t.ex. röra sig i rummet utan att krocka, bedöma avstånd, lokalisera ljud och hitta en speciell plats.

Tid - När man arbetar med begreppet tid menas t.ex. upplevelser av klockan, årstider, dygnsrytm, hjärtslag, takt, rytm och musikalisk puls. De olika tidsbegreppen kan antingen vara konstanta så som klockan, eller förändras så som pulsen och andning.

Kraft - När det gäller kraften inom rytmiken är det kroppens möjligheter, kraft och energi, kroppens rörelsemönster och spänning/avspänning som menas. Man kan arbeta med grov- och finmotoriska övningar, balansövningar och koordination för att göra barnen medvetna om kroppens möjligheter.

Form - Form uppstår när rum, tid och kraft samverkar men även som inslag av musicerande, gestaltning, ord- och bildskapande. Barnen kan genom rytmik uppleva former runt omkring sig i rummet och de kan uppleva former i musik och genom rörelselekar.

3.3 Planering av rytmik

Man bör som ledare ha syftet med rörelsestunden klart för sig när man planerar och man bör utgå ifrån vilka behov barnen har, påpekar Dessen (1990). I Lpfö 98 kan man läsa att verksamheten ska utgå ifrån barns intressen och behov. Dessen menar att man även bör titta på vilka utvecklingsnivåer barnen befinner sig för att därefter kunna välja rörelselekar som tillgodoser de olika skilda behoven hos barnen.

De fyra begreppen rum, tid, kraft och form bör vara med vid planerandet av rytmik, eftersom det ger möjlighet till stor variation av övningarna och att man får med hela barnet, anser Engelholm (1993). Hon menar vidare att man vid planering bör starta med individuella aktiviteter, såsom att barnen utför något på egen hand. Efter det kan man planera in någon paraktivitet, där barnen får samarbeta. Aktiviteter i grupp kan vara nästa steg. Hela gruppen får då tillsammans lösa en uppgift. Hon menar att för att kunna arbeta och samarbeta i grupp, måste man själv först ha fått pröva ensam. Enligt Engelholm (1998) är det några viktiga delmoment som man bör tänka på att ha med när man planerar rytmik, förutom de ovan nämnda. Dessa kan vara motorikövningar, sinnesträning, övningar som stärker individen men även gruppen och samarbetsövningar.

Rytmikplanering bör innehålla få moment, med en tydlig början och ett tydligt slut, skriver Dessen (1990). Planeringen är viktig menar även Granberg (1994) och hon anser att man bör inleda och avsluta rytmikpassen tydligt och med något som barnen känner igen. Återkommande övningar ger barnen trygghet. Engelholm (1993) tycker att det är viktigt att tänka på att inte hela tiden introducera en mängd nya övningar för barnen eftersom detta kan skapa osäkerhet. ”Den inre säkerheten är grundläggande för att man skall våga öppna sig för nya intryck” (Engelholm, 1993:7).

3.4 Piagets teori om barns utveckling

Jean Piaget levde 1896-1980 och växte upp i Schweiz, enligt Jerlang, Halse, Egeberg, Joy-Jonassen, Ringsted och Wedel-Brandt (1999). Till en början var Piaget intresserad av biologi, senare blev han intresserad av filosofi och psykologi och särskilt av den mänskliga intelligensen. Jerlang m.fl. skriver om Piagets teori om utveckling hos barn. Piaget menar att utvecklingen är beroende av olika drivkrafter, en av dem är det sociala samspelet. I detta samspel gör människan många erfarenheter. Den sociala och kulturella miljön och även samspelet som sker mellan människor har stor betydelse för utvecklingen. Piaget menar att inläring för barnet är meningsfulla aktiviteter, i vilka det utvecklar förståelse och färdigheter genom aktivt handlande.

Det finns två former av inlärningsprocesser, som Piaget gör skillnad mellan, den operativa formen och den figurativa formen. Den operativa inläringen beskrivs av Piaget som en slags praktisk tankeförmåga som inträffar när barnet aktivt undersöker material eller situationer. Operativ inläring handlar om alla de allmänna sammanhangen eller förhållanden mellan olika ting samt deras egenskaper eller möjligheter. Ett exempel kan vara att för att förstå varför en bil kan köra måste man undersöka den. Piaget beskriver den andra formen, den figurativa inläringen som en typ av symbolisk tankeförmåga, vilken inträffar när barnet percipierar, uppfattar genom sinnena, och härmar sin omvärld. Barnet utvecklar föreställningar, likt inre bilder för objekt och händelser genom att kopiera andra människors handlingar. De inre föreställningarna är inte bara kopior av själva objekten utan därutöver också de rörelser som ingick i utforskandet av dem. Båda inlärningsformerna är lika viktiga delar i utvecklingsprocessen (Jerlang m.fl. 1999).

Piagets utvecklingsteori beskrivs av Jerlang m.fl. (1999) som en stadieteori, där varje nytt stadium markerar att barnet utvecklat nya sätt att tänka. Alla barn ska enligt Piaget utvecklas genom samma stadier, dock kommer varje barn igenom stadierna på sitt individuella sätt. Teorin är inte en mognadsteori utan en utveckling av sättet att förstå genom barnets egna handlingar. Piagets stadier är indelade enligt Jerlang m.fl. på följande sätt:

- Första stadiet: det sensomotoriska stadiet (ca 0-2 år)
- Andra stadiet: det preoperationella stadiet (ca 2-6/7 år)
- Tredje stadiet: det konkret operationella stadiet (ca 6/7-11/12 år)
- Fjärde stadiet: det formellt operationella stadiet (ca 11/12-15år)

Vi kommer att beskriva Piagets preoperationella stadium här nedan för att det är av störst vikt för vårt arbete. Enligt Jerlang m.fl. (1999) utvecklas det symboliska tänkandet under detta stadium. Barnet kan i växande grad tänka igenom sina handlingar, alltså kunna sätta ord, tankar och begrepp bakom dessa och handlingarna uppkommer ur det konkreta. Barnet är bundet till ett egocentriskt tänkande och förstår inte att det finns andra synvinklar än dess egna. Det tror därmed att alla andra upplever och tänker på samma sätt som det själv gör. En konsekvens av detta egocentriska tänkande är att barnet uppfattar omvärlden på ett animistiskt sätt, det vill säga, att allt är levande. Även ”döda” ting blir levande.

I leken kan barnet utveckla sitt sätt att fungera och anpassa sig till omvärlden menar Piaget (Jerlang m.fl. 1999). Vuxnas värld kan vara invecklad och svår att förstå och då är det viktigt att barnet råder över en aktivitet som leken, där det kan anpassa verkligheten till sig själv utan press eller ingrepp från vuxna. Piaget finner att leken är ett viktigt medel för att bearbeta intryck, problem, konflikter mm, som barnet möter. Leken utvecklas alltmer till symbollek,

fantasilek, rollek och i slutet av det preoperationella stadiet, enkla regellekar såsom kurrageömma och tafatt. Lekarna blir mer sociala och de ger barnen erfarenheter i socialt samspel och på så vis i sättet att förstå. Beträffande den sociala utvecklingen i det preoperationella stadiet är leken viktig.

Lekar i en miljö med meningsfulla utmaningar och kontakter samt med många konkreta handlingsmöjligheter ger barnet ökad självsäkerhet och identitet. Och därmed får barnet det känslomässiga överskott, som är förutsättningen för att lära sig ta hänsyn till andra människor, dvs fungera socialt. (Jerlang m.fl. 1999:259)

3.5 Vygotskijs teori om barns utveckling och sociokulturellt perspektiv

Lev Semjonovitj Vygotskij (1896-1934) växte upp och verkade i Ryssland (nuvarande Sovjetunionen) skriver Jerlang m.fl. (1999). Vygotskij intresserade sig bl.a. för psykologi och arbetade aktivt med detta område sina sista 10 år i livet. Han anser att barnets utveckling är mycket komplicerad, han delade in den i perioder som han även ibland kallade zoner.

Vissa drag till exempel känslor är mest betydelsefulla under en period, medan andra drag såsom förståndet är viktigare under en annan period menar Vygotskij. Han anser att det finns både kritiska och stabila perioder i barnets utveckling. De stabila perioderna kännetecknas av en lugn och framåtskridande utveckling. De kritiska perioderna utmärks däremot av våldsamma förändringar. I de kritiska perioderna uppstår särskilda krisperioder, som Vygotskij (Jerlang m.fl. 1999) menar ser ut så här:

- Födelsekrisen
- Ettårskrisen
- Treårskrisen
- Sjuårskrisen
- Trettonårskrisen

I dessa krisperioder utvecklas särskilt en större självständighet hos barnet och även en bättre förståelse för det sociala samspelet (Jerlang m.fl. 1999).

Handlingsformer uppstår och utvecklas i det sociala samarbetet och överförs senare till området för barnets psykiska handlingsformer. Utvecklingen går därmed från den sociala och kollektiva handlingsformen till den individuella - och från den yttre till den inre. De problem, som barnet i början bara kan lösa genom handling tillsammans med andra, kan det senare, och på basis av detta, lösa ensamt i form av tänkande, dvs "inne i huvudet". (Jerlang m.fl. 1999:284)

När det gäller språket, menar Vygotskij (Jerlang m.fl. 1999) att det i början av barnets utveckling enbart är socialt. Senare under utvecklingen delas det i ett kommunikativt och ett egocentriskt språk. I 3-7 årsåldern gör barnet mer och mer skillnad på det egocentriska språket och det kommunikativa språket. Det egocentriska språket går ifrån att vara ett yttre språk till att bli ett inre språk för att tänka över och planera handlingar.

Barnet leker för att tillgodose sina behov och motiv, menar Vygotskij (Jerlang m.fl. 1999). Under förskoleåldern sker en vidareutveckling av språket och barnets förmåga att symbolisera växer. Leken får vidare innehåll än innan treårsåldern, barnet kan frigöra sig från sin

bundenhet till det konkreta och förmågan att föreställa sig saker växer. Leken är därmed viktig för utvecklingen mot tänkandets frigörelse från det omedelbara. Vygotskij (Jerlang m.fl. 1999) uttrycker att leken uppkommer ur den sociala världen. Barnet vill förstå och bearbeta sin omvärld och använder leken som ett sätt för att handskas med det. När barnet leker blir det i växande grad medvetet om sina handlingar och drivkrafter, och på så sätt utvecklas barnets vilja och sociala förståelse mm.

Såsom leken beskrivs av Vygotskij, så sker även i det vardagliga samspelet mellan människor. Detta menar Roger Säljö (2000), professor i pedagogisk psykologi vid Göteborgs universitet och han skriver följande om det sociokulturella perspektivet:

Människor föds in i och utvecklas inom ramen för samspel med andra människor. Alltifrån begynnelsen gör vi våra erfarenheter tillsammans med andra. Dessa medaktörer hjälper oss – oftast helt oavsiktligt – att förstå hur världen fungerar och skall förstås. (Säljö, 2000:66)

Även Pia Williams och Sonja Sheridan som är lektorer vid institutionen för pedagogik och didaktik, och Ingrid Pramling-Samuelsson som är professor i pedagogik, alla tre verksamma vid Göteborgs universitet (2000), skriver om barns utveckling och lärande. De menar att barns sociala kompetens inte utvecklas som något isolerat utan i nära samband med att barn utvecklas och lär. De uttrycker att lärande förmodligen alltid äger rum i det sociala samspelet mellan människor. På liknande sätt uttrycker sig Dessen (1990) om en helhetssyn på barns utveckling, vilket innebär att barnet utvecklas fysiskt, psykiskt, tankemässigt och känslomässigt i samspel med den omgivande miljön och andra människor och att det ena området påverkar det andra.

3.6 Sinnens

Grundläggande för ett handlande, i detta fall menas rörelse, att hjärnan har fått ett eller flera sinnesintryck, enligt Dessen (1990). Hon tar upp det sensomotoriska samspelet som innebär samverkan mellan sinnesintryck och rörelse. Detta utvecklas som mest när barnet är mellan två och sex år och innebär att vi besitter en förmåga att upptäcka och tolka sinnesintrycken. Konsten att upptäcka och tolka sinnesintryck kallas för perception och hjälper oss att hantera våra rörelser. Granberg (1994) anser att det finns ett starkt samband mellan psykisk upplevelse och kroppsrörelse. Förmågan att med hjälp av sina sinnen uppfatta, upptäcka och identifiera tränar barn genom lek och annan verksamhet i vardagen (Granberg, 1994).

Barn som rör på sig arbetar med alla sina sinnen. Barn som använder alla sina sinnen kan också kommunicera bättre. Barn som kan kommunicera kan också känna för och värna om sina medmänniskor. (Engelholm, 1993:3)

Det allra första sinnet som ett barn utvecklar redan i mammans mage, är det taktila sinnet, känselsinnet, beskriver Dessen (1990). Det är som en informationskälla som innefattar att särskilja och identifiera intryck av t.ex. smärta, välbehag, obehag, beröring eller var på kroppen som beröringen sker. Att använda sig av känsellekar ger gemenskap i barngruppen, eftersom barnen genom beröring och kroppskontakt lär sig att visa varandra ömhet och hänsyn. Hon menar också att barn sällan slår varandra om de ofta leker lekar som innehåller kroppskontakt.

Det kinestetiska sinnet beskriver enklast som: ”Vi kan blunda och ändå känna hur vi utför rörelser” (Dessen, 1990:43). Hon menar att detta sinne hjälper oss att hantera våra rörelser, t.ex. så att vi vet med vilken kraft, tyngd eller hastighet en rörelse kan ske och vilka muskler som då används. Vi ärver en del grundmönster såsom att gå, men andra lär vi oss genom att härma. För att kunna styra sina armar och ben, måste man kunna känna var man har dem. Dessen skriver att det är i de motoriska rörelseövningarna som barnen kan tränas på detta. Även Granberg (1994) menar att rytmik är bra träning för det kinestetiska sinnet och att det ger barnet hjälp till att utforska sin kropps begränsningar och möjligheter.

Med det auditiva sinnet, hörselsinnet, kan vi bl.a. identifiera och lokalisera ljud, beskriver Dessen (1990). Vi kan skilja ljud åt i tonhöjd och styrka, och vi kan även ”stänga av” ljudet när det är ointressant och ”sätta på” igen när det blir intressant.

Vidare beskriver Dessen (1990) att vi med det visuella sinnet ser hur saker ser ut. Vi uppfattar bl.a. form, färg, mönster och rörelse, men vi kan också bedöma höjd, djup, bredd mm. Detta sinne hjälper oss att känna igen och läsa av andra människor eftersom vi inte bara ser hur personen ifråga ser ut utan även hur dennes kroppsspråk och rörelser är. För att sammanfatta det hon skriver: ”Man kan inte tala om för ett barn hur något är. Det måste upplevas genom alla sinnen” (Dessen, 1990:46).

3.7 Motorisk utveckling

Vi skall här nedan beskriva barns motoriska utveckling och enligt Granberg (1994) betyder motorik just utveckling av rörelse. Hon beskriver att barn som är mellan ett och sex år ständigt utvecklar och övar sig i att hålla kroppen i balans och att automatisera sina rörelser.

Barns rörelseutveckling beskrivs av Dessen (1990) som olika steg som vart och ett bygger på det tidigare. Hon menar att alla barn utvecklas i olika takt och att det är viktigt att inget steg hoppas över. Detta är även något som Granberg (1994) skriver om. Varje utvecklingsstadium bygger på erfarenheter av rörelser barnen gjort tidigare och det är dessa som lägger grunden för varje stadium. Hon menar också att det är viktigt att låta barnen öva färdigt nya motoriska färdigheter tills de automatiseras.

De allra första rörelserna som det ofödda barnet utvecklar är skyddsreflexer, menar Dessen (1990). Det nyfödda barnet har ärvt rörelser såsom att svälja, andas, skrika, hosta mm. Sina armar och ben kan de ännu inte styra medvetet. Under det första levnadsåret utvecklas barnets nervsystem och olika muskler såsom ögon-, rygg-, buk- och halsmuskler tränas. Barnet lär sig vända på sig, gripa, krypa och till sist att ställa sig upp och gå. Barnet är nu kring ett år.

När barnet är över ett år kan man inte längre titta på barns kroppsrörelser utifrån ålder, menar Dessen (1990). Detta beror på att barnets miljö och omgivning spelar stor roll för den vidare utvecklingen. Vidare pekar hon på att barn har stor kapacitet att utveckla kroppsrörelser när de leker. Främst de grovmotoriska rörelserna så som att krypa, klättra, gå, hoppa, dra, svänga, balansera och mycket mer, men även de finmotoriska så som händernas rörelser och ögon- och ansiktsrörelser. Granberg (1994) menar att barn som är ca 2-3 år är grovmotoriskt mycket aktiva och att det är under dessa år som de grundläggande färdigheterna i motoriken läggs.

Stora delar av barns rörelser är ärvda, menar Dessen (1990), och nya rörelser lär de sig genom att härma. Barn kan ha svårt för att härma komplicerade rörelser innan femårsåldern, eftersom

detta system ännu inte är fullt utvecklat. Likaså gäller att kunna automatisera sina rörelser, som Granberg (1994) talar om. En förutsättning för att man ska kunna göra flera saker samtidigt, t.ex. tala och gå, är att rörelsen är automatiserad.

Under rubriken *sinnen* skrev vi om det sensomotoriska samspelet som Dessen (1990) tar upp och det innebär att sinnesintryck och rörelse samverkar. Hon beskriver att detta utvecklas som mest när barnet är mellan två och sex år. Varför vi tar upp det igen är för att det är viktigt att förstå att sinnen och rörelser hör ihop. Dessen menar att, genom att koncentrera våra sinnen så kan vi rikta in kroppen och våra rörelser på det som vi vill undersöka. Barn utvecklar perception, som innebär att kunna tolka och förstå sinnesintryck för att sedan kunna utföra ett handlande på ett lämpligt sätt, men också för att kunna förstå omgivningen. Hur vi tolkar och förstår beror på tidigare erfarenheter, menar Dessen (1990).

3.8 Socialt samspel – ett led i social kompetens

Begreppet kompetens tas upp och diskuteras av Kari Pape (2001) som är forskollärare och pedagogisk ledare inom förskolan. Hon skriver att kompetens handlar om de av en persons egenskaper som uppskattas av andra. Vi ses som kompetenta inom ett område om vi har bestämda kunskaper och besitter särskilda färdigheter som har betydelse för just detta område. Kompetens är en väsentlig del av människans identitet och självkänsla. Kompetens är något som ofta kopplas samman med förväntningar. Vidare skriver Pape om social kompetens och beskriver vad det är på följande sätt:

Det handlar om kunskaper, färdigheter, värderingar och motivation som behövs för att kunna samspela med andra människor. Social kompetens handlar alltså om konsten att umgås med varandra. (Pape, 2001:21)

Social kompetens handlar på så sätt mycket om hur vi förhåller oss till varandra. Det är av betydelse att lägga på minnet att social kompetens är relaterad både till person och också situation. Social kompetens är ett begrepp som bestäms utifrån vilken värdegrund man har och det finns även en stark koppling till kontexten. För att sammanfatta kan vi säga att social kompetens kan uttryckas vara resurser som gör det möjligt att hantera utmaningar i samspelssituationer, att barnet har en god självbild, trivs och undviker att skada andra (Pape, 2001).

Vänskapsrelationer och hur viktiga de är för barn beskrivs av Carolyn Webster-Stratton (2004) som är psykolog och har flera års erfarenhet från skolområdet, både som forskare och praktiker. Hon menar att barnen lär sig sociala färdigheter som samarbete, hantera konflikter och att dela med sig genom just vänskapsrelationer. Hon beskriver att barn som har ett svårare temperament, t.ex. impulsivitet och hyperaktivitet har särskilt svårt att skapa vänskapsrelationer. Hon menar att dessa barn också har svårt att vänta på sin tur och acceptera kamraters förslag. Webster-Stratton pekar på att ett barns förmåga att börja ta hänsyn till vad andra vill, tycker och känner, är en avgörande del för barnets sociala framgång. Vidare menar Birgitta Knutsdotter-Olofsson (1987), som är fil dr och lektor i psykologi och pedagogik att det finns tre väsentliga regler för att leken ska fungera mellan barn: turtagande, ömsesidighet och samförstånd. Helt enkelt att barnen tar hänsyn till varandra i leken och att det inte alltid är en som bestämmer utan att de turas om när det gäller att fatta beslut inom leken.

För att kunna accepteras av andra och kunna samarbeta i en grupp måste man ha en god jagupplevelse och social förmåga. Genom att ha trygghet i och kunskap om den egna kroppens förmåga stärks jagupplevelsen. Detta kan man hjälpa barn med om de får använda sig av kroppen, t.ex. genom rörelselekar tillsammans med andra. Det är viktigt att barnen får känna att de lyckas med kroppsövelser eftersom det bidrar till den inre säkerheten (Dessen, 1990).

Som vi presenterat tidigare är leken väsentlig för barns lärande och utveckling. Bateson (1976) i (Pramling-Samuelsson & Sheridan, 1999) menar att barn måste kunna uttrycka sig på ett sätt så att andra förstår och dessutom själva förstå vad andra säger till dem. Genom att barn leker med varandra utvecklas deras kommunikativa skicklighet. Kommunikationen mellan barn sker på flera sätt, med ord, ljud, rörelser, gester och fler därtill. Säljö (2000) skriver om kommunikation mellan människor. Han menar att vi genom att kommunicera med andra blir delaktiga i liknande sätt att tala om och skildra vår omvärld. Vi är med och skapar begrepp som gör det möjligt att samspela med människor i vår omgivning, i olika situationer.

Barn eftersträvar att vara lika andra barn, de vill uppleva att de hör samman, uttrycker Williams, Sheridan & Pramling-Samuelsson (2000). Barn härmar och gör med variation olika handlingar när de leker tillsammans. De menar att samspel sker mellan barn med hjälp av språket, som ett sätt att kommunicera. Genom detta samspel och med dialogens stöd konstrueras ny förståelse.

Kopplingen mellan barns rörelse och identitet, berättar Mellberg (1993) om. Hon menar likt Dessen (1990) att det är viktigt för barns utveckling att de använder sin kropp och att känslan av att vara en egen stark individ stärks om de får bekräftelse. Barnet kan till exempel få svårt att leka med andra barn om de inte har byggt upp en bra självkänsla, eftersom det då kan känna osäkerhet. Mellberg menar att barn som är mellan tre och fyra år ofta vill ha uppmärksamhet och visar detta gärna med sin kropp på olika sätt. Barn som är mellan fem och sju år mäter sig gärna med sin omgivning och för dem är det viktigt att passa in i en kamratgrupp. Hon menar därför att det är viktigt att vi hjälper dem att finna vägar för detta.

Starka, självständiga individer är viktiga, men utan individens förmåga att ta andras perspektiv och samverka med andra går civilisationen under. I detta perspektiv blir barns samlärande en av utbildningsväsendets mest centrala frågor... Barn skapar mening, innebörd och förståelse genom att dela sin verklighet tillsammans med andra människor. (Williams, Sheridan och Pramling-Samuelsson, 2000:13-14)

4. Metod

Vi inleder med att tala om vilka metoder vi har valt för att samla in vårt material. Efter det presenterar vi vårt urval och genomförandet av undersökningen. Slutligen diskuterar vi arbetets tillförlitlighet.

4.1 Materialinsamlingsmetoder

Vi har valt att göra en kvalitativ undersökning genom att utföra och analysera rytmik- och rörelsepass på en förskola. Stukát (2005) menar att när man väljer ett kvalitativt perspektiv i sin undersökning är det grundläggande att man inte vill dra allmänna slutsatser, utan man lägger vikten vid tolkning och förståelse av resultatet. Vi har använt oss av litteratur och observation för att samla in material till arbetet. Dessutom har vi tittat på tidigare examensarbeten som behandlar liknande ämnen som vårt för att få inspiration.

Vi började med att leta upp litteratur om rytmik och rörelse på olika bibliotek. Vi fann även väsentlig litteratur som vi ansåg vara användbar från våra tidigare kurser under lärarutbildningen. Efter det gick vi igenom de böcker som vi hade lånat, och dem som vi hade hemma och sorterade ut dem som vi fann utan vikt för arbetet. Vi läste om rytmik och rörelse för att få en djupare insikt i ämnet. Därefter valde vi att leta efter material kring social kompetens och barns samspel. Även litteratur kring detta fann vi på bibliotek och hemma i bokhyllan.

Redan tidigt hade vi bestämt oss för att vi ville gå ut på en förskola och göra något praktiskt tillsammans med barn, därför föll det sig naturligt att en av våra undersökningsmetoder skulle vara ett undervisningsförsök. Enligt Johansson och Svedner (2001) innebär ett undervisningsförsök att man använder sig av en undervisningsmetod i praktiken och sedan utvärderar den. I vår undersökning utvärderar vi inte själva metoden, vi har istället valt att titta på hur barnen samspekar under undervisningsförsöken. Vi fann detta tillvägagångssätt mycket intressant på grund av att det, såvitt vi erfar, inte finns forskning utförd på detta sätt kring vårt valda ämne.

Vi bestämde oss för att genomföra fyra rytmik- och rörelsepass i en barngrupp med sammanlagt tolv fyra- femåringar på en förskola. På grund av tidsbegränsning och tillgång till barngrupp kunde vi enbart befinna oss på förskolan fyra gånger för att genomföra passen. Planeringen av de fyra rytmik- och rörelsepassen gjorde vi tillsammans och hämtade inspiration från de böcker vi hade lånat, men även från våra egna tidigare erfarenheter.

När vi samlade in vårt empiriska material från rytmik- och rörelsepassen på förskolan använde vi oss både av observationer på plats och av videofilmning. Vi valde att göra löpande observation på plats och som Johansson och Svedner (2001) säger, är detta den lämpligaste metoden när man ska observera mänskliga skeenden och samspel. Även Patel (1987) ser en klar fördel med metoden eftersom man kan titta på beteenden och händelseförlopp i en naturlig situation just när de inträffar. Videofilmningen valde vi att göra, då vi båda kände att det skulle vara svårt att se allt och hinna skriva ner det som är väsentligt om man enbart skulle observera. Vår tanke med videofilmning var att kunna gå tillbaka till det inspelade materialet för att kunna komplettera det vi såg på plats. Stukát (2005) anser att det finns fördelar med videoinspelning eftersom man har möjlighet att se händelserna om igen.

För att få videofilma barnen under rytmik- och rörelsepassen krävdes föräldrarnas godkännande enligt gällande regler. På grund av att vi vid första tillfället inte hade fått tillbaka formulären kring föräldrarnas godkännande (se bilaga 5) som vi tidigare hade gett dem kunde vi inte filma barnen, därför observerade vi enbart den första dagen. Vi hade egentligen för avsikt att filma rytmik- och rörelsepasset första tillfället, men insåg att det inte var av betydelse eftersom vårt syfte med första tillfället delvis var att lära känna barnen och de oss.

4.2 Urval

Vi valde att göra vår undersökning på en förskola i Göteborgsområdet. Vårt val blev en barngrupp med tolv stycken barn i åldrarna 4-5 år, varav sju var flickor och fem var pojkar. Detta ansåg vi vara en lämplig målgrupp för vår undersökning och ett lagom antal barn att arbeta tillsammans med. En av anledningarna till att vi valde just denna förskola var att en av oss två hade varit där tidigare och kände till barngruppen. Varför vi valde att arbeta enbart med en grupp var för att vi ville få en djupare inblick i barnens samspel under rytmik- och rörelsepassen, men också för att tiden var knapp. Vi ansåg att genom att arbeta med och lära känna en barngrupp istället för flera, skulle både vi och barnen få större möjlighet att utveckla en ömsesidighet i vårt samspel. Vi har båda erfarenhet av att barn i denna ålder har ett stort behov av att röra på sig, att det finns en glädje hos barnen för detta och att det är uppskattat av dem. Därför valde vi fyra och femåringar. När vi genomförde rytmik- och rörelsepassen var inte alla tolv barn närvarande varje gång på grund av sjukdom eller ledighet.

4.3 Genomförande

Det första vi gjorde var att besöka den utvalda förskolan och presentera vår undersökning för pedagogerna som hade ansvar för den barngrupp som vi hade tänkt oss. Vi fick positiv respons och bestämde tillsammans med en av pedagogerna vilka barn på avdelningen som vi skulle ha med i vår undersökning. Vid samma tillfälle bestämde vi i samråd med pedagogerna på avdelningen vilka dagar som skulle passa för oss att komma dit. Vi kom överens om fyra tillfällen, fördelat på två dagar i veckan under två veckor. Vi kände även att det var bra att besöka förskolan innan vi skulle genomföra våra pass, istället för att bara ringa, så att både vi och barnen i alla fall hade fått se varandra. Innan vi begav oss hemåt lämnade vi formulär (se bilaga 5) för att få föräldrarnas medgivande för att få filma rytmik- och rörelsepassen. Detta krävs för att över huvudtaget få filma barn vid genomförandet av ett examensarbete. Pedagogerna berättade för oss att avdelningens lekhall som vi skulle låna var upptagen de fyra gånger vi skulle vara där, så vi fick istället tillgång till en annan lekhall som barnen inte brukade vara i.

Några dagar innan vi gick ut till förskolan för att genomföra rytmik- och rörelsepassen planerade vi de två första passen. Vi hämtade inspiration från *Småbarnsrytmik* av Granberg (1994), *Elefantboken* av Gren och Nilsson (2004), *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium* av Engelholm (1993) och *Rörelselek* av Mellberg (1993). De flesta övningar som vi planerade in har vi även egna erfarenheter av. Pass tre och fyra planerade vi efter det att vi hade genomfört de två första passen. Vi väntade med planeringen av dessa två eftersom vi ansåg att vi då hade större möjlighet att anpassa övningarna efter barnens intressen.

Här nedan presenterar vi genomförandet av de fyra rytmik- och rörelsepassen. Det första passet har vi valt att inte beskriva så detaljerat på grund av att vi såg detta som ett ”lära-känna-varandra” pass. Vi presenterar heller inte de fyra planeringarna grundligt här utan de finns istället med som bilagor. En av oss observerade och den andre agerade ledare i barngruppen vid genomförandet. Vi gjorde detta varannan gång. Videokameran stod stilla i ett hörn av rummet och filmade större delen av det som skedde bland barnen. Vi utgick ifrån tre frågor när vi observerade. De tre frågorna var: *Hur samspelar barnen med kroppsspråket? Hur samspelar barnen verbalt? Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?*

Första tillfället valde vi att samla barnen i en soffa för att berätta om vad vi skulle göra under de dagar vi skulle vara tillsammans med dem på förskolan. Vi berättade för barnen att vi skulle ha rytmik och att detta innebär rörelse med kroppen, sång, lek och att ha roligt tillsammans. Därefter gick vi i samlad trupp till lekhallen där vi skulle vara. Eftersom det var ett nytt rum för barnen föll det sig naturligt att passet inleddes med en diskussion kring det nya rummet och vad som fanns där. Vi genomförde pass 1 (se bilaga 1).

Andra tillfället genomförde vi rytmik- och rörelsepass 2 (se bilaga 2). Ledaren tillsammans med barnen satte igång med *Startvisan*. Därefter trummade vi våra namn på trumman. I nästa moment vimlade barnen i takt till trumman. Efter det satte vi oss på golvet och pratade om havet och fiskar. Så här långt hade vi genomfört allt enligt planeringen, men när det kom till att röra sig som ett havsdjur till musik så fungerade inte cd-spelaren. Detta medförde att barnen istället fick röra sig till trummans takt. Nästkommande två övningar blev inte riktigt som vi hade planerat, istället tog barnen egna initiativ att utföra uppgiften enskilt istället för i par. En av övningarna genomförde vi inte. Vi avslutade med *Hej då-sången*.

Tredje tillfället genomförde vi rytmik- och rörelsepass 3 (se bilaga 3). Vi började med *Startvisan* och fortsatte med att trumma våra namn på trumman. Vi fortsatte med att vimla i takt till trumman, detta gjordes även i par, och sjöng därefter *Fisken simmar*. Efter det tog ledaren fram ett tunt blått tyg och genomförde tillsammans med barnen det planerade momentet. Ledaren lät barnen få frihet att styra under övningen, till exempel kröp barnen in under tyget och sjöng *Fisken simmar*. Därefter lade barnen och ledaren sig på tyget och slappnade av till musik. På barnens initiativ vek vi tillsammans ihop tyget och avslutade därefter dagen med att sjunga *Hej då-sången*.

Fjärde tillfället genomförde vi rytmik- och rörelsepass 4 (se bilaga 4) som hade samma planering som pass 3. Vi började som tidigare pass med *Startvisan* och trumning av namn på trumman. Denna gång vidareutvecklade vi momentet genom att säga ”hej” till varandra. Efter nästkommande övning, vimmel till trummans takt, ville barnen spela på trumman och ledaren lät dem göra det under lite friare former. Följden av detta blev att barnen inte vimlade i par vid detta tillfälle. Nästa övning var sång och rörelser till *Fisken simmar* och därefter tog ledaren fram det tunna blåa tyget och samarbetsövningen genomfördes. Två barn tog initiativ till att vika ihop tyget, därefter vecklades det ut igen och vi slappnade av på det. Innan *Hej då-sången* tog samma barn som tidigare och vek ihop tyget efter att ledaren bett hela barngruppen att tillsammans göra det. Dagen avslutades med att vi fikade tillsammans med barnen och vi pratade om hur de tyckte att vår tid tillsammans med dem hade varit.

Efter genomförandet av de fyra rytmik- och rörelsepassen tittade vi på det inspelade materialet, både var och en för sig och tillsammans. När vi satt tillsammans och tittade på inspelningarna diskuterade vi det vi såg. Vi gjorde anteckningar utifrån de tre frågor som vi

även utgick ifrån när vi observerade på plats. De tre frågorna var: *Hur samspelar barnen med kroppsspråket? Hur samspelar barnen verbalt? Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?* Vi antecknade även övriga funderingar som kom upp och dessa använder vi oss av i vår diskussion i slutet av arbetet.

4.4 Tillförlitlighet

Vi är medvetna om att vår undersökning inte är generaliserbar, eftersom vi enbart har genomfört rytmik- och rörelsepassen med en barngrupp och enbart under fyra tillfällen. Vi kan därför inte dra några allmängiltiga slutsatser. Vi väljer att kalla vår undersökning för en fallstudie som skulle kunna användas som en pilotstudie för vidare forskning. Reliabiliteten kan vi motivera med att vi har både observerat på plats och videofilmat undersökningstillfällena på förskolan. Detta har gett oss större möjlighet att analysera materialet. Ytterligare en sak som vi anser stärka reliabiliteten är att vi har varit två personer som använt oss av samma metod och kommit fram till samma resultat när vi gått igenom materialet. Självklart kan vi inte utesluta att vi är människor med känslor, tankar och värderingar. Det resultat vi har fått fram anser vi vara giltigt för den aktuella barngruppen och därmed tycker vi att reliabiliteten är god. Trovärdigheten ökar för att vi beskrivit genomförandet och resultatet utförligt. När det gäller bortfallet under våra rytmik- och rörelsepass, d.v.s. att något barn ibland var sjukt eller ledigt, anser vi inte det påverka vårt resultat.

5. Resultat

Vi har valt att koncentrera oss på rytmik- och rörelsepass 2 till 4, därför att pass 1 var till största del för att lära känna barnen och de oss. Vi hade inte möjlighet att filma första tillfället eftersom vi inte hade fått alla föräldrars tillstånd. Det vi först kommer att presentera är resultaten från våra observationsanteckningar som vi skrev när vi satt och observerade på plats, varvat med resultaten av vad vi såg när vi tittade på det inspelade materialet i efterhand. Vi presenterar varje pass för sig och utgår ifrån de tre frågor som vi även använde oss av när vi observerade på förskolan. De tre frågorna är: *Hur samspelar barnen med kroppsspråket? Hur samspelar barnen verbalt? Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?* När vi presenterar resultatet från videoobservationerna har vi valt att inte skriva texten under de tre frågorna. Istället har vi skrivit en sammanhängande text för att vi kände att det var svårt att särskilja när barnen samspelar med kropp och röst.

Vi har valt att skriva utförligt om vad som sker mellan barnen, för att vi anser det vara viktigt för vår undersökning. För att kunna göra en analys av barnens samspel blir det viktigt att vi gör en detaljerad och utförlig beskrivning av hur barnen är och beter sig. Efter varje presentation av resultaten från de olika rytmik- och rörelsepassen skriver vi en analys utifrån insamlat material. Det sista som vi presenterar i resultatbeskrivningen är en sammanfattande slutsats där vi utgår ifrån våra frågeställningar. Vi kommer att presentera varje barn med en bokstav för att de inte skall kunna bli identifierade, men också för att vi ska kunna diskutera enskilda individer och gruppen i analysen.

5.1 Resultat av observationer pass 2

Hur samspelar barnen med kroppsspråket?

Under vimmelövningen springer barnen runt i rummet. Ibland springer de in i varandra och krockar, men skrattar åt det. När barnen skall berätta vilket havsdjur de vill vara, visar de även med hela kroppen hur djuret ser ut. När de rör sig i rummet som sitt valda havsdjur, härmar de varandra ibland och några barn rör sig självständigt på eget vis.

Hur samspelar barnen verbalt?

Fyra tjejer står i grupp och diskuterar vad de skall vara för havsdjur innan barnen ska röra sig i rummet som dessa. ”Vad skall du vara...?”

Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?

Barnen tittar och lyssnar på varandra när de trummar sina namn på trumman. När de sedan skall berätta om vilket havsdjur de skall vara, pratar de flesta i mun på varandra.

5.2 Resultat av videoobservationer pass 2

Vid *Startvisan* sjunger barnen och gör rörelser tillsammans i gruppen. Barn A påpekar att barn E inte sjunger. När ledaren hämtar trumman kryper barn E till barn A och säger att det är tråkigt. Barnen lyssnar koncentrerat på både ledaren och övriga i gruppen när de säger och trummar sina namn på trumman. När vi ställer oss upp för att vimla i takt till trumman närmar sig barn E och tar tag i armen på barn B och säger: ”Den är jättetråkig.” Med en gång närmar sig barn E, barn A och säger samma sak igen. Varken barn A eller barn B ger någon respons på barn E's agerande.

I övningen där barnen vimlar i takt till trummans rytm, rör sig de allra flesta barnen åt samma håll och i samlad grupp över golvet. Ibland rör sig ett eller två av barnen lite utanför gruppen och med egna rörelser. När trummans rytm är snabb så springer och skrattar barnen högljutt tillsammans, när trummans rytm är långsam så är de tysta och mer stillsamma. Många av barnen tittar mycket på trumman.

Barnen hjälps åt och diskuterar hur de satt i ringen tidigare när de och ledaren återigen skall sätta sig i ringen. Ledaren ställer en öppen fråga om vad det finns för djur i havet. Det som sker är att alla barn pratar på samma gång i mun på varandra. Ljudvolymen är hög och det är svårt att uppfatta vem som säger vad. När ledaren ställer frågan: "Vilket havsdjur vill du vara?" till var och en väntar barnen på sin tur att få berätta. Barnen visar även med sin kropp hur dess havsdjur ser ut och rör sig.

Cd-spelaren fungerar inte och ledaren frågar om något barn kan hjälpa till att få i gång den. Barn B träder fram och säger: "Jag är väldigt duktig, jag vet..." Det är stimmigt bland barnen i rummet. Barn E står på golvet, håller för öronen och skriker: "TYSTA!" upprepade gånger utan effekt. Under tiden står fyra tjejer tillsammans och diskuterar vilka havsdjur de skall vara. Barn E råkar komma när barn A's hand med sin fot och säger: "Förlåt! Förlåt! Förlåt!" Barn A sitter kvar på golvet. Barn E upprepar att säga förlåt och stampar i golvet. Barn A lägger sig ner på golvet. Barn E går och sätter sig vid kanten av rummet.

Efter en stund samlar ledaren gruppen i ringen och delar upp barnen i par. Hand i hand ska de röra sig tillsammans i takt till trummans rytm. Barn G protesterar genom att säga att hon vill vara med barn H, inte barn A. Barn A försöker hålla kvar i barn G's hand, som vill åt ett annat håll. "Jag är väldigt duktig på att vara i par" säger barn B. När paren ska forma varandras kroppar som fiskar, formar barnen i stället sig själva en och en.

Precis innan *Hej då-sången* drar barn J i barn A och säger: "Ställ dig upp!" Barn A svarar: "Dra inte i mig, det gjorde faktiskt ont!" Hon börjar gråta och övriga barn tittar på henne.

5.2.1 Analys av pass 2

Ett av barnen visar tydligt att han vill ha uppmärksamhet. Barn E säger till exempel upprepade gånger till de andra att det är tråkigt och visar detta tydligt med sitt kroppsspråk. Utifrån detta barns beteende tycker vi oss se en koppling med vad Mellberg (1993) skriver om att barn i denna ålder ofta vill ha uppmärksamhet och visar det gärna med sin kropp på olika sätt.

Rytmik är bra träning för det kinestetiska sinnet och att det ger barnet hjälp till att utforska sin kropps begränsningar och möjligheter, menar Granberg (1994). Detta sinne hjälper oss att hantera våra rörelser, t.ex. så att vi vet med vilken kraft, tyngd eller hastighet en rörelse kan ske och vilka muskler som då används. Vi ser tydligt i till exempel vimmelövningen att barnen har ett ganska väl utvecklat kinestetiskt sinne eftersom de sällan krockar med varandra och verkar därmed kunna bedöma sin egen kraft och hastighet. Vi ser även att barnen använder de visuella och de auditiva sinnen i denna övning, eftersom dessa är till hjälp vid bedömning av bl.a. avstånd.

Exemplet där barnen vimlar som sitt valda havsdjur på eget vis, tyder på att barnen ibland vågar vara självständiga och ta egna initiativ. Samtidigt som de är självständiga individer så håller de gärna ihop i grupp under vissa omständigheter, t.ex. under vimmelövningen. Williams, Sheridan och Pramling-Samuelsson (2000) uttrycker att barn eftersträvar att vara lika andra barn, de vill uppleva att de hör samman. Detta tycker vi blir tydligt i de tillfällen barnen är i grupp. Vi ser också att de bryr sig om varandra och visar omtanke, ibland når budskapet dock inte fram till kamraten. Det verkar som att de inte alltid förstår varandra. Här kommer ett exempel på det: Precis innan *Hej då-sången* drar barn J i barn A och säger: ”Ställ dig upp!” Barn A svarar: ”Dra inte i mig, det gjorde faktiskt ont!” och börjar gråta och övriga barn tittar på henne. Vi tolkar det som att barn J bryr sig om barn A och vill att hon skall vara med.

Barn B anser vi ha en bra självkänsla, eftersom han vid flera tillfällen påpekar hur duktig han är. Vi ser också att han är en av dem som ofta vågar ta egna initiativ och verkar inte vara rädd för att göra på egna sätt. Dessen (1990) menar att man måste ha en god jagupplevelse och social förmåga för att kunna accepteras av andra och kunna samarbeta i en grupp. Känslan av att vara en egen stark individ stärks om barnet får bekräftelse, uttrycker Mellberg (1993).

5.3 Resultat av observationer pass 3

Hur samspelar barnen med kroppsspråket?

När vi knäpper en sång med fingrarna, tittar barnen på varandras händer. Barn A kryper upp på tyget som föreställer ett hav, när vi lagt det på golvet. Efter det kryper flera av barnen upp på tyget. När vi tillsammans gör vågor med tyget så tittar de på varandras olika rörelser.

Hur samspelar barnen verbalt?

Det talas bland barnen om saker som finns i rummet. De lyssnar på varandra och för en diskussion. När vi tillsammans skall vika ihop tyget, pratar barnen med varandra. Barn B säger: ”Ta kanterna till kanterna.”

Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?

Barnen tittar och lyssnar på varandra när de trummar sina namn på trumman.

5.4 Resultat av videoobservationer pass 3

Vid inledningssången, *Startvisan*, sjunger barnen tillsammans med ledaren och gör rörelser till. Barn E hittar på och gör egna rörelser till sången. Efter en stund lägger sig barn C, som är ett nytillkommet barn, på golvet och gör änglarörelser med kroppen. Både barn I och barn D gör samma sak som barn C. När trumman ska skickas runt i ringen för att namnen ska trummas säger barn C att vi kan skicka trumman åt andra hållet i ringen och så blir det. Barnen skrattar när trumman går runt första varvet och det går snabbt. Ledaren säger innan andra varvet att barnen ska spela långsammare och visar med att trumma själv. Vid andra varvet knuffar barn G trumman lite hårdare och den åker lite förbi barn C, som sitter bredvid. Barn C säger: ”Nej!” och drar trumman åt sig. Barn C dröjer ett ögonblick innan hon spelar på trumman, hon lyfter sin blick mot de andra barnen. Ledaren påminner om att trumma långsammare. Barn B och barn E som sitter bredvid varandra trummar och säger långsamt sina namn.

Nästa moment är vimmel till trumman, då rör sig barnen i samlad grupp till en början. Efter en stund delar gruppen på sig, de håller inte samman lika tätt som i början av övningen. Barn E går åt sidan och säger: ”Den är tråkig!”

Ledaren delar in barnen i par, de ska parvis röra sig runt i rummet till trummans takt. Barnen rör sig på olika sätt i rummet i olika tempo. Mot slutet av övningen snubblar barn D och E och rullar runt på golvet. De släpper varandras händer, men har ögonkontakt. Även barn C och barn A snubblar och tappar taget om varandras händer, men reser sig snabbt och fattar tag i varandras händer.

Nästa moment är *Fisken simmar*, i ring på golvet. Barn C har inte tidigare sjungit denna sång och säger i början av sången: ”Jag får lyssna en gång.” Barn C sitter tyst och tittar och lyssnar på de andra barnen och ledaren under sångens första hälft. När alla ställer sig upp för att göra rörelser med hela kroppen, ställer sig även barn C upp och är med och sjunger och gör rörelser.

Ledaren tar fram tyget som föreställer ett hav. Tillsammans talar barnen om tygets form och färg. Barnen får känna på tyget. Barnen sitter på golvet runt tyget och känner med händerna på tyget. Barn A kryper upp på tyget och känner med hela kroppen. De flesta barnen kryper därefter upp på tyget och känner efter hur det känns. Barn A säger: ”Det känns blött, fast det inte är blött” Ledaren och barnen ställer sig upp och håller i tygets kant. De står runt tyget. Barn C släpper taget och går in under tyget. Strax efter går barnen och även ledaren under tyget. Ledaren ber efter en stund barnen att åter fatta tag i kanten på tyget. Alla håller tag i tyget och tillsammans gör de vågrörelser med armarna och tyget böljas likt vågor på havet. Barnen är högljudda när de rör sig tillsammans. Ledaren ger instruktioner till barnen att havet ska bli stilla, då hon hämtar en båt att lägga på tyget. De flesta barnen fortsätter att göra vågor med tyget. Barn B säger: ”Stilla hav” upprepade gånger och de andra barnen lyssnar på barn B. Tyget blir stilla. Ledaren lägger leksaksbåten på tyget. Barnen samarbetar, tillsammans med ledaren låter de båten glida åt olika håll på tyget. De tittar på båten och på varandra.

Barnen vill vara havsdjur under tyget. De pratar högljutt om vilka djur de är. Under tyget sjunger de sedan *Fisken simmar*. Som ett av de avslutande momenten lägger sig barnen på tyget för att slappna av en stund till musik. Under tiden som de ligger där pratar de till en början om vilka havsdjur de är. De tystnar sedan och ligger på tyget tillsammans, tätt intill varandra. Barn B säger till barn I att hon inte behöver ligga direkt på honom. Barn I flyttar sig lite åt sidan. Tillsammans med ledaren viker barnen ihop tyget efter avslappningen. Barn B säger: ”Jag och barn C kan visa en jättesmart idé” och börjar vika tillsammans med de andra barnen. Barn B säger efter en stund: ”Ta kanterna till kanterna.” Därefter gör barnen det.

5.4.1 Analys av pass 3

Barnen tar efter varandra, härmar gärna. Ett exempel på det är när barn A kryper upp på tyget för att känna på det och strax efter gör de andra barnen på samma sätt. Williams, Sheridan och Pramling-Samuelsson (2000) menar att barn härmas eftersom de eftersträvar att vara lika varandra och känna gruppstillhörighet.

Engelholm (1993) uttrycker att grundläggande för att våga öppna sig för nya intryck är den inre säkerheten. Detta tycker vi barnen ger uttryck för eftersom de gärna tar egna initiativ och vi ser att de är mer frimodiga än de tidigare dagarna.

De visar hänsyn gentemot varandra genom att lyssna på varandra och föra en diskussion. Exempel på detta är i början av passet när barnen pratar om saker som finns i rummet, men även genom att lyssna och titta på varandra när vi trummar våra namn på trumman. Webster/Stratton (2004) pekar på att ett barns förmåga att lära sig ta hänsyn till vad andra vill, tycker och känner är en avgörande del för barnets sociala framgång. Ibland pratar de i mun på varandra och är ivriga i sättet. Detta kan bero på att barnen i vissa situationer pendlar mellan att kunna visa hänsyn till varandra och att vara den som blir sedd först.

Vid flera tillfällen under passet anser vi att barnen samspelar bra, särskilt när de vimlar märks det tydligt att de visar hänsyn till varandra, genom att de ser varandra och lämnar plats för varandra. Eftersom det är en övning som barnen känner igen och som de gjort två gånger tidigare tror vi att de blir mer självständiga under vimlet. Vi ser att de rör sig mer utspritt i rummet i jämförelse med passet innan. Engelholm (1993) tycker att det är viktigt att tänka på att inte hela tiden introducera många nya övningar för barnen eftersom detta kan skapa osäkerhet. När de vimlar två och två ser vi att barnen har respekt för varandra och tar övningen på allvar eftersom de håller ihop under övningen trots att de trillar. Det är ett bra samarbete mellan barnen i gruppen anser vi. Vi anser att barnen har byggt upp en trygghet till sig själva och till övningen genom att de har fått göra den en och en först. Engelholm (1993) skriver att för att kunna arbeta och samarbeta i grupp måste man själv först ha fått pröva ensam. Vi tycker det stämmer överens med det vi sett under rytmik- och rörelsepassen.

Vi ser mer och mer att barnens trygghet till varandra utvecklas. Detta tror vi bland annat beror på att barnen känner igen övningarna, känner igen oss och rummet. Granberg (1994) menar att planeringen är viktig och man bör inleda och avsluta rytmikpassen tydligt och med något som barnen känner igen. Återkommande övningar ger barnen trygghet.

Barn C tar hjälp av de andra i gruppen för att lära sig en ny sång och hon är inte rädd för att påpeka att hon inte kan. Precis som vi skrev om barn B under pass 2, anser vi att det som Dessen (1990) menar stämmer överens med barn C's agerande. Dessen anser att för att kunna accepteras av andra och kunna samarbeta i en grupp måste man ha en god jagupplevelse och social förmåga. Barn B fångar de andras uppmärksamhet flera gånger. De andra tar hänsyn till det han säger och vi ser att hans självkänsla är bra även denna dag.

5.5 Resultat av observationer pass 4

Hur samspelar barnen med kroppsspråket?

Vid övningar där tempot är snabbt, t.ex. snabba slag på trumman, rör sig barnen tillsammans och på liknande sätt, med uttryck av glädje. Under vimmelövningen springer barnen runt i rummet. Ibland springer de in i varandra och krockar, men skrattar åt det.

Hur samspelar barnen verbalt?

Barn C och barn D krockar med varandra och löser dispyten själva genom att prata och säga förlåt. Några av barnen säger ibland till de andra när de inte följer ledarens instruktion, t.ex. säger barn E under avslappningsövningen: "Slappna av sa fröken!".

Hur visar barnen hänsyn gentemot kamraterna?

Barnen tittar och lyssnar på varandra när de trummar sina namn på trumman, men även när vi andra säger "hej" till respektive barn, under samma övning.

5.6 Resultat av videoobservationer pass 4

Det är sista rytmikpasset med barngruppen och två barn som varit lediga är nytillkomna. Det första som sker är att barn C säger att gruppen skall stå upp i ring, vilket gruppen gör. Innan *Startvisan* berättar barn B för barn K, som är ett utav de nytillkomna, hur man gör. Det andra nytillkomna barnet, barn F, är avvaktande när det gäller att sjunga och göra rörelser. Barn I får under *Startvisan* barn D's arm på sig och börjar gråta. Övriga i gruppen stannar upp och tittar en kort stund, medan barn D förklarar vad som hände.

Nästa övning är att trumma sitt namn på trumman. När det är barn F's tur tittar han avvaktande på ledaren innan han trummar och säger sitt namn. Barn I är fortfarande ledsen och vill inte trumma, drar sig bakåt och skakar på huvudet. Barn B kryper då fram och trummar åt henne. De allra flesta av barnen ler och skrattar till när övriga i gruppen och ledaren "hejar" och tittar på det barn som för tillfället trummar.

I övningen där barnen vimlar i takt till trummans rytm, rör sig de allra flesta barnen i åt olika håll, utspritt i rummet. När trummans rytm är snabb så springer och skrattar barnen högljutt. När trummans rytm är långsam så är de tysta och mer stillsamma. Många av barnen tittar ofta på trumman samtidigt som de rör sig. Barn B och barn K tittar sällan på trumman. Barn F rör sig avvaktande, tittar på övriga.

Ledaren låter barnen, efter deras önskemål, spela rytmer på trumman. Det blir trångt framför trumman och de allra flesta av barnen knuffas för att komma fram till trumman. Barn F står vid sidan. Under sången *Fisken simmar*, gör barn C andra rörelser än vad övriga i gruppen gör. Barn D och barn E sätter sig vid sidan och tittar på. Efter en stund går även barn I och sätter sig vid sidan. När tyget som föreställer ett hav plockas fram kommer barn I tillbaka. Barnen hjälps åt att veckla ut tyget tillsammans med ledaren och de ställer sig upp och håller i kanterna. Ganska snabbt, utan att ledaren har sagt det, kryper ett efter ett av barnen in under tyget, även barn D och barn E som satt vid sidan. Det skrattas under tyget. Endast barn F står kvar och håller i tyget tillsammans med ledaren.

Under samarbetsövningen där barnen skall hålla i kanterna av tyget och tillsammans göra små och stora vågor ser barnen koncentrerade ut. När det görs stora vågor skrattar och hoppar många utav barnen, när det görs små vågor är barnen tysta och stilla. Ledaren lägger på en liten plastbåt på tyget och barnen skall styra den emellan sig genom att tillsammans röra på tyget. Båten flyger av tyget och landar på golvet flertalet gånger och barn B ser irriterad ut för att båten inte åkte till honom. Strax därefter skrattar han.

Barn B och barn C tar initiativet till att tillsammans vika ihop tyget. De pratar om hur man gör: "Kant mot kant..." Barn K står stilla nära och tittar på. När barn I kommer för att hjälpa till trasslar hon in sig i tyget och skrattar. Barn B och barn C rafsar då ihop tyget och ger till ledaren.

Barnen ligger med fötterna på tyget och slappnar av till lugn musik. Barn B påpekar flera gånger att det är några barn som ligger fel. De ligger med hela kroppen på tyget.

Ännu en gång skall tyget vikas ihop och barn B säger på nytt: ”Ta kant mot kant...” Nästan alla barn i gruppen hjälps åt genom att hålla i tyget. De småpratar tyst med varandra. Barn F står lite utanför och tittar på. Några barn går ifrån och det slutar med att det är barn B, C och K som tillsammans viker den sista biten.

5.6.1 Analys av pass 4

Barnens frimodighet och säkerhet ökar för varje gång vi är där och vi ser det speciellt nu under sista passet. Som vi tidigare har nämnt så uttrycker Granberg (1994) att återkommande övningar skapar trygghet hos barnen. Situationen, dvs. rummet, gruppkonstellationen och oss som ledare är mer välbekant för barnen än vid första tillfället. Vi märkte att speciellt ett av de två nytillkomna barnen, barn F, verkade osäker i situationen. Detta tror vi beror på att det var mycket nytt för honom, nytt rum, vi som ledare var nya för honom och att han inte kände igen rytmik- och rörelseövningarna.

När det gäller situationer där barnen vill vara först, ser vi att barnen inte visar hänsyn gentemot varandra. I situationen där ledaren låter barnen spela på trumman blir det trångt och barnen knuffas för att komma först. Vi ser att detta liknar situationen i pass 3 där barnen pratar i mun på varandra. Här kan vi se att Piagets preoperationella stadium (Jerlang m.fl. 1999) där barnet har ett egocentriskt tänkande och inte förstår att det finns andra synvinklar än dess egna, stämmer överens med de ovanstående situationerna. Av det vi sett under rytmik- och rörelsepassen verkar det som om barnen ibland har ett egocentriskt tänkande, och ibland inte.

Likt tidigare tittar barnen mycket på varandra och tar intryck av varandras rörelser. De härmar varandra och som exempel nämner vi när barnen kryper in under tyget ett efter ett, utan att ledaren har sagt det.

Vi ser att det har skett en förändring kring hur barnen rör sig i rummet under den återkommande vimmelövningen. Under detta sista pass rör sig barnen mer utspritt om man jämför med det första passet. Precis som vi nämnde under pass 2 beror detta på att barnen blivit mer självständiga och trygga eftersom de känner igen övningen sedan tidigare. Engelholm (1998) menar att det har en inverkan om barnen känner igen övningen. Förändringen och utvecklingen i denna övning knyter vi till Vygotskijs teori (Jerlang m.fl. 1999) om att barns utveckling sker genom att de utgår från kollektiva och sociala handlingar till mer självständiga handlingar. Vi ser även att de samspelar bra under vimmelövningen eftersom de lämnar plats för varandra och lägger märke till var kompisarna befinner sig i rummet, de krockar sällan. Engelholm (1998) säger att ett av rytmikens syften är att skärpa och utveckla alla sinnen och detta tycker vi barnen ger uttryck för under denna övning.

Det är samma barn som tar initiativ till att vika tyget som dagen innan. De verkar veta hur man gör och precis som vi nämnde tidigare skapas säkerhet genom att upprepa och känna igen det man gör.

5.7 Slutsats

Genom vår undersökning har vi kommit till insikt om att det är möjligt att använda rytmik och rörelse som en metod för att utveckla förskolebarns sociala samspel. Vi ser det som Engelholm (1998) menar om att barns sociala kompetens och medmänsklighet utvecklas genom rytmik. Barnen som vi har arbetat med har gett uttryck för den sociala kompetensen genom att visa hänsyn och respekt i gruppen och vi ser att de lär av varandra i samspelet. Vi kommer här nedan utifrån våra frågeställningar sammanfatta vårt resultat. Vi vill påpeka att resultatet av vår undersökning gäller den barngrupp vi har arbetat med.

5.7.1 Vad är rytmik?

Rytmik definieras som ett arbetssätt där hela barnet engageras via lek och rörelse med musik och med kroppen av Granberg (1994). Rytmik förmedlar glädjen med musik och rörelse, men även glädjen av gemenskap och ger en upplevelse av rytm och puls. Barnet lär genom rytmik känna sin kropps möjligheter och begränsningar. Engelholm (1998) menar att rytmikens syfte är att bearbeta våra intryck genom att få uttrycka sig genom sång, rörelse och gestaltning. Rytmik är även användandet av de fyra begreppen rum, tid, kraft och form.

5.7.2 Vad är socialt samspel?

Vi har valt att beskriva socialt samspel som ett led i social kompetens eftersom vi anser att det hänger nära samman. Människan föds som en social varelse och utvecklas och lär i samspel med andra. Vi gör våra erfarenheter tillsammans. Pape (2001) beskriver att det sociala samspelet handlar om konsten att kunna umgås med andra människor. För att kunna hantera olika samspelssituationer är det bland annat viktigt att barnet har en god självbild och trivs med situationen. Människans värderingar och erfarenheter har betydelse för hur samspelet fungerar i olika sammanhang. Både det verbala och det kroppsliga språket är sätt att samspela med. Säljö (2000) menar att vi genom att kommunicera är med och skapar begrepp för att samspela med andra människor i olika situationer.

Barn blir i leken i växande grad medvetna om sina handlingar och på så sätt utvecklas barnets vilja och sociala förståelse, uttrycker Vygotskij (Jerlang m.fl. 1999). Leken är således viktig för barns sociala utveckling.

5.7.3 Hur samspekar barnen kroppsligt och verbalt under de rytmik- och rörelsepass som vi tillsammans med dem genomför i undersökningen? Vad blir synligt vid observationerna?

När det gäller barn, har vi insett att det är svårt att särskilja på det kroppsliga samspelet och det verbala samspelet, eftersom barnen gärna förmedlar sig på båda sätten samtidigt. De gestikulerar och visar med kroppsrörelser när de talar. Ett exempel på det är från pass 2 när vi frågar dem vad för havsdjur de vill vara. Barnen visar då med kroppen hur det valda djuret ser ut och rör sig som det under tiden de berättar. Barnen i gruppen tittar på varandra under tiden och kommenterar varandra. Det blir som en slags samspelande diskussion, både kroppslig och verbal, på barnens vis.

Barnen tar intryck av varandras rörelser och härmar varandra. Som exempel på detta ger vi när barnen kryper in under tyget ett efter ett, utan att ledaren har sagt det. De tar hänsyn till och lämnar plats för varandra, exempelvis under vimmelövningen. När de vimlar i par ser vi att barnen har respekt för varandra och tar övningen på allvar, de håller ihop genom att ha ögonkontakt och fatta tag i varandras händer, trots att de ibland trillar.

De visar hänsyn i samspelet genom att lyssna på varandra och föra diskussioner. Barnen pratar gärna och ofta, de visar glädje och vilja i att förmedla sig till andra. I vissa situationer pratar ändå barnen samtidigt och verkar inte lyssna på varandra. Vi ser att detta sker i friare situationer, till exempel när ledaren ställer en öppen fråga. De flesta barn verkar då vilja göra sig hörda och fånga både ledarens och de andra barnens uppmärksamhet så fort som möjligt.

I ovanstående situationer under rytmik- och rörelsepassen använder sig barnen av alla sina sinnen och Engelholm (1993) menar att barn som använder alla sina sinnen kan kommunicera bättre. Genom att barnen kan kommunicera bättre kan de också känna för och bry sig om sina medmänniskor. I och med att barn rör sig arbetar de med alla sina sinnen.

6. Diskussion

Vårt intresse för skapande ämnen innan vi började skriva detta arbete var mycket stort och nu i slutet av processen känner vi båda att intresset har stärkts. Vi har fått mer kött på benen och bättre insikt i vikten av skapande ämnen, speciellt rytmik som hjälper barnen att utveckla alla sinnen. Som vi skrev i inledningen ville vi lyfta vikten av skapande ämnen och det anser vi att vi har gjort genom vår undersökning kring barns utveckling av socialt samspel genom rytmik och rörelse. Eftersom vi inte stött på någon tidigare forskning kring just detta ämne såg vi det som en spännande utmaning och en uppgift som krävde att någon tog sig an. Vi känner oss stolta över att vi vågade ge oss in i detta, ännu relativt outforskade område.

Litteratur som sammankopplar rytmik och rörelse med social kompetens var svår att finna. Det fanns gott om litteratur kring ämnet social kompetens, men litteraturen om rytmik var mer sparsam. Såsom vi tolkar det är inte skapande ämnen så högt prioriterade i jämförelse med andra mer teoretiska ämnen i dagens samhälle. Detta är även något som vi själva har lagt märke till när vi varit ute på Vfu. Något vi fann intressant var att i litteraturen om rytmik var det skrivet en del om barns samspel och samlärande, men i litteraturen om social kompetens var inte rytmiken omnämnd. En del av litteraturen om rytmik kändes gammal till viss del, men vi anser ändå att den har givit oss en djupare insikt i ämnet.

I Lpfö98 kan man läsa att ett av förskolans strävandemål är att varje barn ska utveckla sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som rörelse, sång och musik, dans, drama, lek och bild. Vi finner stöd för vikten av vårt ämnesval i detta.

Vårt syfte med arbetet var att undersöka om socialt samspel, som en del av social kompetens, utvecklas mellan förskolebarn genom att vi som pedagoger använder rytmik och rörelse som metod. I vår syftesformulering definierar vi socialt samspel mellan förskolebarn som en del av social kompetens. Vi har gjort detta val eftersom vi ser social kompetens som ett stort och svårdefinierat område. Det är svårt att sätta konkreta ord på vad det innebär. Men att istället kalla det för socialt samspel, innebär för oss att vi hade en grund att stå på för att kunna observera mänskliga handlingar. En av våra frågeställningar är: Vad är socialt samspel? Lik de övriga två frågeställningar ställde vi oss denna fråga för att kunna undersöka vårt syfte. För oss innebär socialt samspel hur barnen förhåller sig till varandra och hur de visar hänsyn och respekt med hjälp av ord och kroppsrörelser. Helt enkelt hur de fungerar i en grupp. Pape (2001) gör en beskrivning av det sociala samspelet där hon menar att det handlar om konsten att kunna umgås med andra människor. Detta tycker vi är en mycket tydlig beskrivning och vi kan enkelt härleda den till olika situationer som vi har upplevt tillsammans med barnen under rytmik- och rörelsepassen.

Vår första frågeställning är: Vad är rytmik? Vi ställde oss frågan eftersom vi ansåg att vi var tvungna att ha större insikt i vad rytmik och rörelse egentligen innebär, för att kunna undersöka vårt syfte. Efter diskussion har vi kommit fram till att vi definierar rytmik som uttryck av sinnesintryck och erfarenheter, genom rörelse och glädjen av att använda sin kropp tillsammans med andra. Granberg (1994) definierar rytmik som ett arbetssätt där hela barnet engageras via lek och rörelse med musik och med kroppen. Vi ser också att de fyra begreppen rum, tid, kraft och form, som Engelholm (1993) tar upp, blir synliga för oss i övningarna tillsammans med barnen. Vi ser vimmelövningarna som ett utmärkt exempel på användandet av de fyra begreppen. I övningen används hela rummet genom att barnen får röra sig fritt. Genom trummans slag upplever och känner barnen pulsen och takten och rör sig därefter. När

de rör sig i rummet till trummans takt använder de sig av och övar sin kroppsliga kraft för att t.ex. röra sig i lämplig hastighet och inte krocka. Form uppstår när de tre övriga begreppen sammanfaller. Vi ser att former uppstår när barnen i gruppen rör sig på olika sätt i rummet, i samlad grupp eller mer utspritt.

Även den tredje frågeställningen anser vi har varit till hjälp för vårt syfte. Vi ville undersöka hur barnen samspelar kroppsligt och verbalt under de rytmik- och rörelsepass som vi tillsammans med dem genomförde i undersökningen. Det var speciellt detta som vi tittade på när vi observerade. Om vi inte hade haft våra frågor till hands under observationerna tror vi inte att vi hade kunnat komma fram till det resultat som vi nu har fått.

Varför vi valde att titta på hur barn samspelar kroppsligt och verbalt beror på att detta är de två mest vanliga sätt som människan kommunicerar på. Rytmik och rörelse är praktiska ämnen, där man arbetar mycket med gestaltning som innebär kommunikation med kropp och röst. Därför är det svårt att utesluta något av dessa sätt. Vi delar Granbergs (1994) åsikter kring att rytmik förmedlar glädjen med musik och rörelse, men även glädjen av gemenskap. För att det skall finnas gemenskap måste det finnas ett fungerande samspel.

Vi genomförde fyra rytmik- och rörelsepass i en barngrupp med sammanlagt tolv fyra-femåringar på en förskola. Vi känner att detta har varit mycket givande både för vår egen del och för barnen i gruppen. Det märktes klart och tydligt att barnen uppskattade våra besök genom deras glädje och vi fick det också bekräftat av pedagogerna som arbetar med barngruppen. Om vi hade haft mer tid till vårt förfogande hade vi gärna genomfört fler pass vid fler tillfällen.

Vid valet av förskola och barngrupp valde vi att ta kontakt med en pedagog som en av oss kände sedan tidigare. Vi gjorde detta på grund av tidsbrist och vi tyckte även att den utvalda barngruppen var i behov av rytmik och gruppövningar, eftersom det tidigare har varit en stökig grupp med en del konflikter. Vi ville ge barnen en upplevelse av samhörighet och glädjen med rörelse.

När vi planerade våra rytmik- och rörelsepass kände vi att vi hade stor hjälp av litteraturen, men även av våra tidigare erfarenheter inom området. Litteratur som vi särskilt fann inspiration i är böckerna av Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium* (1993) och *Titta – Jag kan! En bok om rytmik för små barn* (1998). I dessa böcker tycker vi att det fanns bra och konkreta exempel på övningar som vi gärna tog del av. Något som vi kände var nödvändigt var att lyssna på barnens intressen vad gäller valet av övningar. Därför valde vi att inte planera pass tre och fyra förrän vi hade genomfört de två första. Vi tänkte på det som Engelholm (1993) beskriver, att det är viktigt att tänka på att inte hela tiden introducera massa nya övningar för barnen eftersom detta kan skapa osäkerhet. Vi valde att upprepa vissa övningar som vi märkte att barnen uppskattade. Vi anser att Granberg (1994) och Engelholm har mycket bra och tänkvärda tips när det gäller rytmik och rörelse. Därför utgick vi ifrån dessa. Granberg (1994) menar att planeringen är viktig och man bör inleda och avsluta rytmikpassen tydligt och med något som barnen känner igen. Vi gjorde valet att inleda och avsluta varje pass med samma *Startvisa* och samma *Hej Då-sång*. Det samma gäller vid planerandet att ha med momenten att *vimla* och att *trumma sina namn*. Vi märkte tydligt att detta gjorde så att barnen i gruppen kände sig hemma i situationen. Det var stor skillnad om man jämför första tillfället med det sista, barnen var mycket mer självsäkra och visade stolt att de kunde sångerna och rörelserna.

När det gäller sätten som vi observerade på finner vi att det var till stor hjälp att vi inte bara hade anteckningar från observationer på plats, utan även ett stort inspelat material. Då kunde vi gå tillbaka och åter granska situationerna och samspelet mellan barnen. Vi upplevde att det var mer komplicerat än vi hade trott att göra löpande observationer på plats eftersom det var svårt att skriva och samtidigt ha ögonen på barnen. När man satte ner ögonen på pappret missade man mycket av det som skedde i rummet. Varför vi valde att skriva löpande text under observationerna istället för att använda oss av observationsscheman, är för att vi inte anser det möjligt att kategorisera mänskliga beteenden. Vårt val att presentera och diskutera resultaten från pass två till fyra är vi nöjda med. Det känns bra att det första tillfället inte blev filmat utan istället enbart blev ett lära-känna-varandra tillfälle.

När vi genomförde rytmik- och rörelsepassen ansåg vi att det var naturligt och nödvändigt att vi som ledare var flexibla för barnens behov av lek och deras intressen. Allt som vi hade planerat in kunde vi inte genomföra, eftersom vi kände att det var viktigare att lyssna på barnen och deras önskemål än att följa planeringen till punkt och pricka. Detta är någonting vi anser mycket viktigt att utgå ifrån i vår kommande yrkesroll som lärare för yngre åldrar. Precis som det beskrivs i Lpfö 98 om att verksamheten skall utgå från barns intressen och erfarenheter anser vi att det även är gällande för rytmik och rörelse, eftersom även detta är en del av verksamheten.

Vid genomförandet av våra rytmik- och rörelsepass upptäckte vi att barn har svårt att förmedla sig enbart med rösten, de visar gärna med kroppen. Ett exempel är när barnen skulle berätta vilket djur i havet de skulle vilja vara. Barnen visade med armar, ben och mimik hur de ansåg att det valda djuret rörde sig. Granberg (1994) menar att barn lär genom att uppleva och göra saker med kroppen. Utifrån detta drar vi slutsatsen att det är naturligt för barn att förmedla sig genom både kropp och röst.

Det blir tydligt för oss när vi ser på vårt resultat att barnen väldigt ofta tar intryck av varandra och härmas. Som exempel på detta ger vi när barnen kryper in under tyget ett efter ett, utan att ledaren har sagt det, men även när barnen pratar om och rör sig som havsdjur. Då märks det tydligt att vissa barn tar efter andra och gärna gör och säger samma eller liknande. Williams, Sheridan och Pramling-Samuelsson (2000) menar att barn härmas eftersom de eftersträvar att vara lika varandra och känna grupptillhörighet. I vår undersökning kan vi se att strävan efter att få känna grupptillhörighet är stor, genom att barnen ofta söker sig till varandra och vi tolkar det som att barnen söker bekräftelse.

Som vi tidigare tagit upp i arbetet beskriver Knutsdotter-Olofsson (1987) tre väsentliga regler för att leken ska fungera mellan barn: turtagande, ömsesidighet och samförstånd. Helt enkelt att barnen tar hänsyn till varandra i leken och att det inte alltid är en som bestämmer utan att de turas om när det gäller att fatta beslut inom leken. Dessa tre regler upplever vi skulle kunna överföras till viss del som gällande även vid barnens samspel under rytmik- och rörelsepassen. Vad som blir viktigt under passen, särskilt vid parövningarna är att barnen har förståelse för varandra och kan anpassa sig i det pågående samspelet. Genom att titta på vårt inspelade material ser vi att barnen tar hänsyn till sina kamrater. De turas om när det gäller att bestämma åt vilken riktning och med vilken fart de rör sig i rummet. När Webster/Stratton (2004) skriver om barns utveckling av social kompetens menar hon att ett barns förmåga att börja ta hänsyn till vad andra vill, tycker och känner är en avgörande del för barnets sociala framgång. Det som sker i samspelet mellan barnen under rytmik- och rörelsepassen anser vi är just att de tränar på att ta hänsyn till andra. Därmed kan vi se en pågående utveckling av det sociala samspelet i barngruppen.

Mycket av det vi läst under vår lärarutbildning bekräftar att barn lär och utvecklas i samspel med andra människor. Vygotskij i (Jerlang m.fl. 1999) talar om att utveckling sker i samspelet. Han menar att det som barnet kan lösa tillsammans med någon annan till att börja med, kan barnet senare klara på egen hand. Vi ser vikten i att vi som pedagoger skall finnas där för barnen och vara som ett stöd och ge dem möjligheter att utvecklas genom att utmana deras tankar. Detta är även något som tas upp i Lpfö 98. Det händer mycket på vägen under utvecklingen, nya utmaningar gör att det man varit med om i ett sammanhang gör att man lättare kan förstå något annat.

Efter våra genomförda rytmik- och rörelsepass var det speciellt en fråga som vi fastnade för och diskuterade. Vad är det som påverkar utfallet av våra rytmik- och rörelsepass? Det är en stor fråga och vi anser att den är mycket viktig eftersom det i hög grad berör vår kommande yrkesroll. Vi kommer att arbeta med rytmik- och rörelse även efter vår utbildning och då känns det väsentligt att ha svar på frågan. Men även för att veta varför övriga situationer blir som de blir. Allt runt omkring påverkar barnen men även oss som ledare. Samhället, familjen och förskolan med dess omgivning och personal påverkar hur barnen mår för dagen och hur och vad de tar till sig. Under utbildningens gång har det talats mycket om att lärandet är situationsbundet och om hur mycket de yttre faktorerna påverkar. När det gäller social kompetens menar Pape (2001) att den är relaterad till både barnets personlighet och vilken situation barnet befinner sig. Detta anser vi påverka hur vi är mot varandra i olika situationer. Vi inser att de yttre faktorerna har mycket stor inverkan på hur utfallet av en planerad aktivitet blir. Vi kan aldrig veta i förväg, ingen dag är den andra lik. Därför anser vi att man som pedagog bör vara lyhörd och flexibel.

Vi tog upp i vår analys att ett av de nytillkomna barnen såg osäker ut och agerade avvaktande under övningarna. Detta tror vi kan bero på att det var mycket nytt för honom. Han kände förmodligen inte igen rytmik- och rörelseövningarna och rummet var inte heller något han var bekant med. Ytterligare en faktor kan vara att vi som vuxna var nya för barnet. Vi tror också att det nytillkomna barnet var medveten om att de övriga barnen i gruppen hade gjort detta innan, vilket vi anar skapar osäkerhet.

Det märks tydligt vid de tillfällen då vi träffar barnen att de vill ha närhet och uppmärksamhet. De har behov av att tala, berätta och kramas. De söker bekräftelse. Vi ställer oss frågan: Får barnen den uppmärksamheten som de behöver av vuxna i deras omgivning? Detta gäller hela gruppen men vi tänker speciellt på ett av barnen som upprepade gånger, alla dagar som vi var där, söker uppmärksamhet genom att säga att saker och ting är tråkiga att göra. Barnet säger detta både till oss och till övriga barn i gruppen. Vi tänker även på situationer där barnen är mycket ivriga, sitter nära oss och pratar mycket. Vi får uppfattningen av att de behöver mer uppmärksamhet än vad de kanske får. Dagens samhälle är ett stressigt samhälle och många barn går långa dagar på förskolan. Vi hävdar att rytmik och rörelse är bra för att barnen skall känna att de blir uppmärksammade, får känna grupptillhörighet och utveckla en trygghet till sig själva och sin omgivning. Granberg (1994) menar att hela barnet utvecklas och dess trygghet som individ stärks genom rytmik och rörelse. Vi anser att det är mycket viktigt att vi som pedagoger bekräftar barnen och lyssnar på deras behov och vad de har att säga. Mellberg (1993) menar att det är viktigt för barns utveckling att de använder sin kropp och att deras känsla av att vara starka individer stärks om de får bekräftelse.

Det hade varit mycket roligt att få fortsätta arbetet med rytmik och rörelse med barngruppen för att få möjlighet att få se ännu mer vad det skulle kunna ge. Vi inser att fyra rytmik- och rörelsepass inte är tillräckligt för att skapa markanta framsteg och utveckling hos barnen, det

antog vi redan när vi gav oss in i undersökningen. Men vi tycker oss ändå kunna se att viss utveckling av det sociala samspelet i den aktuella barngruppen har ägt rum under denna korta tid, så som hänsynstagande, turtagande och respekt för sina medmänniskor. Förhoppningsvis har vi bidragit till att öppna just dessa barns ögon vad det gäller samspel.

Vi anser att vi har uppfyllt vårt syfte som var att undersöka om det är möjligt att använda rytmik och rörelse som en metod för att utveckla förskolebarns sociala samspel. Vi tycker oss tydligt se att barnens sociala samspel utvecklats genom rytmik och rörelse. Vi finner stöd för detta i Engelholms (1998) åsikter kring att barns sociala kompetens och medmänsklighet utvecklas genom rytmik, men även i vår egen undersökning. Barnen som vi har arbetat med har gett uttryck för utveckling av social kompetens genom att de visat hänsyn och respekt för varandra i gruppen. Vi ser även rytmik och rörelse som ett bra sätt för barnen att lära av varandra och detta sker i ett ständigt pågående samspel. Det var intressant och roligt att titta på barnen i vår undersökning, glädjen hos barnen gör att vi blir inspirerade till att vilja fortsätta med liknande verksamhet i framtiden.

6.1 Förslag till fortsatt forskning

Det finns flera olika sätt som vore möjliga när det gäller att vidareutveckla vår undersökning. Man kan ofta se barns framsteg långt senare, säger Engelholm (1998). Om vi utgår ifrån detta skulle det som barnen lär under de rytmik- och rörelsepass som vi genomförde tillsammans med dem kunna komma till användning för dem även längre fram i tiden. Det är naturligtvis svårt att kunna sia om framtiden, men vi kan tänka oss att utvecklingen av det sociala samspelet mellan barnen som vi ser, kommer att fortskrida. Därför tycker vi att det hade varit mycket intressant att göra en längre studie med samma barngrupp. Man skulle även kunna besöka flera förskolor för att kunna göra en jämförande studie. Det skulle vara intressant att jämföra olika barngrupperna hur de samspekar. Ytterligare en tanke är att undersöka en annan åldersgrupp, t.ex. två-treåringar på en yngrebarnsavdelning.

7. Referenser

- Dessen, Gunilla (1990). *Barn och rörelse*. Stockholm: HLS.
- Engelholm, Anne-Marie (1998). *Titta – Jag kan! En bok om rytmik för små barn*. Mölndal: Lutfisken.
- Engelholm, Anne-Marie (1993). *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*. Mölndal: Lutfisken.
- Granberg, Ann (1994). *Småbarnsrytmik – Lek och Rörelse till musik*. Stockholm: Liber.
- Gren, Katarina & Nilsson, Birger (2004). *Elefantboken (2:a rev upplagan)*. Mölndal: Lutfisken.
- Jerlang, Espen & Egeberg, Sonja & Halse, John & Joy-Jonassen, Ann & Ringsted, Suzanne & Wedel-Brandt, Birte (1999). *Utvecklingspsykologiska teorier (3:e upplagan)*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter-Olofsson, Birgitta (1987). *Lek för livet – En litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS.
- Mellberg, Britt-Marie (1993). *Rörelselek*. Stockholm: Liber.
- Pape, Kari (2001). *Social kompetens – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Patel, Runa (1987). *Grundbok i forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling-Samuelsson, Ingrid och Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund – Perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Stukat, Staffan (2004). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svedner, Per Olov & Johansson Bo (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Von Bülow, Gerda (1974). Svensk upplaga. *Vad är rytmik? En introduktion i rytmisk-musikalisk uppfostran*. Stockholm: Nordiska Musikförlaget.
- Webster-Stratton, Carolyn (2004). *Utveckla barns emotionella och sociala kompetens*. Stockholm: Gothia.

Williams, Pia, Sheridan, Sonja & Pramling-Samuelsson, Ingrid (2000). *Barns samlärande – en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Östman, Anne-Marie & Feldtman, Kirsti (1991). *Det lekfulla arbetssättet* (2:a rev upplagan). Umeå: Specialpedagogiska institutet.

Planering för rytmik och rörelsepass 1

10/11-05

- ❖ Vi samlar oss i en ring och sjunger och gör rörelser till *Startvisa*
  - Hej, hej, hej nu sjunger vi en sång...
  - Hej, hej, hej nu klappar vi en sång...
  - Hej, hej, hej nu stampar vi en sång...
- ❖ Vi *trummar* barnens och våra egna namn på en trumma. Vi skickar runt trumman. Övningen är för att lära känna barnen och deras namn. Varje barn uppmärksammas och gruppkänslan stärks. (Granberg, *Småbarnsrytmik*, 1994:87)
  - Hej, jag heter Elin, E-LIN, vad heter du?
  - Ema, E-MA
  - Vad heter du?...
- ❖ För att värma upp och mjuka upp kroppen sjunger vi *Huvud, axlar, knä och tå...* och gör rörelser till. (*Elefantboken*, 2004:39)
- ❖ Eftersom alla nu står upp så blir det en naturlig övergång till att göra en *vimmelövning*. Ledaren slår olika takter på trumman och barnen får röra sig fritt i rummet i takt till slagen. Barnen tränas bl.a. i att lyssna, se och vara uppmärksamma, ta hänsyn till att inte krocka med en kompis och att lära känna rummets storlek och form. Även barnen kan få spela olika tempon på trumman och pröva att leda.
  - Normal gå-takt, långsamt, snabbt, varierat tempo...
- ❖ Vi fortsätter med *vimmelövningen*. När trumman tystnar säger den som spelar en eller två kroppsdelar som barnen skall sätta ner i golvet.
  - Handen, händerna, en fot, rumpan, armbågen...
- ❖ Vi fortsätter med *vimmelövningen*, fast nu parvis. Nu får barnen gå parvis i takt till trumman och det gäller att samarbeta.
  - Gå i olika takter, snabbt, långsamt...
  - När trumman stannar, sätter båda ner samma kroppsdel i golvet.
- ❖ Parövning. *Staty*: Barnen får stå mitt emot varandra och härma. Den ena ställer sig i valfri position och den andra härmar. Det gäller att titta noga hur kompisens kropp har "stelnat".
- ❖ Parövning. *Spelgel*: Barnen får stå mitt emot varandra och härma. Den ena rör sig sakta och den andra härmar rörelserna.
- ❖ Vi samlar oss i en ring igen och avslutar med att sjunga *Hej då*, en avslutningsvisa med handklapp, x nedan betyder handklapp. (*Elefantboken*, 2004:192)

Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut, nu så är det slut
Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut. Hej!

Planering för rytmik och rörelsepass 2

11/11-05

- ❖ Vi sjunger och gör rörelser till *Startvisa* -Hej, hej, hej nu sjunger vi en sång...
- ❖ Vi trummar barnens och våra egna namn. Trumman skickas runt och det är viktigt med ögonkontakten till den man skickar till. (Mellberg, *Rörelselek*, 1993:129)
- ❖ *Vimmelövning*. Ledaren slår olika takter på trumman och barnen får röra sig fritt i rummet i takt till slagen.
  - Normal gå-takt, långsamt, snabbt, varierat tempo...
- ❖ Vi pratar om havet och vad som kan finnas där.
- ❖ Vi sjunger *Fisken simmar* och gör rörelser till:
  - (Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)
  - Med händerna, med fötterna, med hela kroppen
- ❖ Vi lyssnar till musikstycke nr. 22 *Schalar 2* på tillhörande CD. (Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)
Barnen får vara fiskar, krabbor, maneter, ja allt de kan komma på som rör sig i havet. Vid variation i musik kommer barnen till olika stränder där de får röra sig till olika musikstilar som de havsvarelser de bestämt sig för att vara. I mellanpartierna simmar de omkring i havet.
- ❖ Barnen får parvis arbeta med att forma sin kompis kropp till en fisk på golvet, med försiktiga rörelser. Ledaren går runt och stöttar barnen i skapandet av former.
- ❖ Som en utveckling av ovanstående övning formar hela barngruppen med hjälp av sina kroppar en fisk tillsammans på golvet.
- ❖ Vi samlar oss i en ring igen och avslutar med att sjunga *Hej då*, en avslutningsvisa med handklapp, x nedan betyder handklapp. (*Elefantboken*, 2004:192)

Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut, nu så är det slut
Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut. Hej!

Planering för rytmik och rörelsepass 3

16/11-05

- ❖ Vi sjunger och gör rörelser till *Startvisa* -Hej, hej, hej nu sjunger vi en sång...
- ❖ Vi trummar barnens och våra egna namn och som utveckling av övningen så "hejar" övriga i ringen till den som trummar sitt namn. Trumman skickas runt och det är viktigt med ögonkontakten till den man skickar till. (Mellberg, *Rörelselek*, 1993:129)
- ❖ *Vimmel* till trumman. Ledaren slår olika takter på trumman och barnen får röra sig fritt i rummet i takt till slagen. Barnen får även göra detta i par.
  - Normal gå-takt, långsamt, snabbt, varierat tempo...
- ❖ Vi sjunger *Fisken simmar* och gör rörelser till:

(Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)

  - Med händerna, med fötterna, med hela kroppen
- ❖ Hala fram ett blått, tunt och stort tygstycke som föreställer havet på ett spännande sätt och bred ut det mellan barnen. Vi känner på det och pratar det. Alla tar tag i en kant av tyget och vi ställer oss upp. Hur rör sig havet? Stora vågor, små vågor. (Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)
  - Sätt en liten plastbåt på tyget och försöka att samarbeta genom att röra tyget så att båten åker runt på havet.
  - Nu skall båten åka en bestämd väg. Ledaren säger t.ex. "Kan båten åka från Lisa-hamnen till Per-hamnen?" o.s.v.
- ❖ Avslappning, liggandes på tyget till lugn musik på cd.
- ❖ Vi samlar oss i en ring igen och avslutar med att sjunga *Hej då*, en avslutningsvisa med handklapp, x nedan betyder handklapp. (*Elefantboken*, 2004:192)

Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut, nu så är det slut
Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut. Hej!

Planering för rytmik och rörelsepass 4

17/11-05

- ❖ Vi sjunger och gör rörelser till *Startvisa* -Hej, hej, hej nu sjunger vi en sång...
- ❖ Vi trummar barnens och våra egna namn och övriga i ringen "hejar" till den som trummar sitt namn. Trumman skickas runt och det är viktigt med ögonkontakten till den man skickar till. (Mellberg, *Rörelselek*, 1993:129)
- ❖ *Vimmel* till trumman. Ledaren slår olika takter på trumman och barnen får röra sig fritt i rummet i takt till slagen. Barnen får även göra detta i par.
  - Normal gå-takt, långsamt, snabbt, varierat tempo...
- ❖ Vi sjunger *Fisken simmar* och gör rörelser till:

(Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)

  - Med händerna, med fötterna, med hela kroppen
- ❖ Hala fram det blåa, tunna och stora tygstycke som föreställer havet på ett spännande sätt och bred ut det mellan barnen. Vi känner på det och pratar det. Alla tar tag i en kant av tyget och vi ställer oss upp. Hur rör sig havet? Stora vågor, små vågor.

(Engelholm, *Temasamlingar med tonvikt på rytmik för förskola och lågstadium*, 1993:46)

  - Sätt en liten plastbåt på tyget och försöka att samarbeta genom att röra tyget så att båten åker runt på havet.
  - Nu skall båten åka en bestämd väg. Ledaren säger t.ex. "Kan båten åka från Lisa-hamnen till Per-hamnen?" o.s.v.
- ❖ Avslappning, liggandes med fötterna i "havet", på tyget till lugn musik på cd.
- ❖ Vi samlar oss i en ring igen och avslutar med att sjunga *Hej då*, en avslutningsvisa med handklapp, x nedan betyder handklapp. (*Elefantboken*, 2004:192)

Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut, nu så är det slut
 Hej då xx, hej då xx, nu så är det slut. Hej!

Mölnadal november 2005

Hej!

Vi är två studenter som läser på Lärarprogrammet med inriktning mot yngre åldrar vid Göteborgs Universitet. Vi ska skriva ett examensarbete nu under vår sista termin på utbildningen. Vi kommer att fördjupa oss i hur vi som blivande pedagoger kan använda rytmik och rörelse för att utveckla barns sociala kompetens.

Vi har för avsikt att videofilma barnen och oss under genomförandet av olika rytmikövningar för att lättare kunna se och tolka vad som sker.

Detta material kommer endast ses utav oss.

Vi kommer vara på förskolan från vecka 45 t.o.m. vecka 47.
Vi behöver ditt godkännande för att kunna videofilma ditt barn.

Tack på förhand!
Elin Johansson och Eva-Maria Nilsson

Jag tillåter att ni filmar mitt barn

Jag tillåter inte att ni filmar mitt barn

Underskrift: _____